

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

ЧЕРТОВ В.І.

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА ЗП(ПТ)О В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК ДО НАВЧАЛЬНОГО
МОДУЛЮ «ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І ПСИХОЛОГІЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ОСНОВИ АНДРАГОГІКИ»

БІЛА ЦЕРКВА 2024

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

Чертов В.І.

**ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА ЗП(ПТ)О В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Навчально-методичний посібник до навчального модулю «Педагогічний менеджмент і психологія професійної діяльності. Основи андрагогіки»

Біла Церква 2024

Друкується за рішенням Вченої ради Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (протокол № 3 від 03 березня 2024 року)

Рецензенти:

Мамчур Л.І. – доктор педагогічних наук, професорка кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти.

Масліч С.В. – заступниця директора з навчально-методичної роботи ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг», кандидатка педагогічних наук.

Чертов В.І. Професійний розвиток педагога ЗП(ПТ)О в умовах воєнного стану: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 66 с.

Навчально-методичний посібник розроблено на допомогу педагогічним працівникам закладів професійної (професійно-технічної) освіти у контексті специфіки організації їх професійної діяльності в умовах реформування галузі.

У навчальному посібнику представлені основні розділи теорії і практики освіти дорослих, актуальні питання теорії освіти в умовах воєнного стану, розглядаються шляхи і засоби навчання дорослих в умовах неформальної та інформальної освіти, які відповідають віковій, соціальному і професійному статусу дорослих.

Посібник адресований: дослідникам, для здобувачів вищої освіти, педагогів закладів ЗП(ПТ)О, викладачів-андрагогів системи формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих, науковців, усім, хто вчить дорослих чи допомагає вчитись та цікавиться проблемами освіти дорослих.

Навчально-методичний посібник «Професійний розвиток педагога закладу професійної (професійно – технічної) освіти» входить до структури комплексного методичного забезпечення навчального модуля 2 «Педагогічний менеджмент і психологія професійної діяльності. Основи андрагогіки» на курсах підвищення кваліфікації у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти.

Матеріали видання стануть у нагоді педагогічним працівникам ЗП(ПТ)О, та всім, хто цікавиться питаннями освіти дорослих, також підвищення якості освітнього процесу у ЗП(ПТ)О шляхом неперервної освіти протягом життя.

© БІНПО УМО НАПН України, 2024

© Чертов В.І., 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА ЗП(ПТ)О.....	5
1.1. Сучасні тенденції розвитку педагогічних працівників ЗП(ПТ)О.....	8
1.2. Основні напрямки стандартизації педагогічних працівників ЗП(ПТ)О.....	12
1.3. Неперервна освіта дорослих в умовах воєнного стану	17
ПИТАННЯ ДО САМОПЕРЕВІРКИ.....	22
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗП(ПТ)О В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	23
2.1. Саморозвиток та самореалізація особистості в освітньому просторі.....	27
2.2. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників за кредитно – модульною системою: зміст, організація та результат.....	35
2.3. Роль неперервної педагогічної освіти: розвиток професійної компетентності педагогів.....	45
2.4. Професійна комунікація педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах дистанційного навчання.....	48
ПИТАННЯ ДО САМОПЕРЕВІРКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	57
ДОДАТКИ.....	58

Вступ

Сучасні умови суспільного розвитку, непередбачуваних змін та подій диктують відповідні вимоги до професійного розвитку педагогічних працівників ЗП(ПТ)О в умовах воєнного стану.

В умовах воєнного стану професійний розвиток педагогічних працівників закладів професійної освіти має особливе значення. Адже саме від їхньої кваліфікації та професійних компетенцій залежить якість освіти, яку вони надають своїм слухачам.

Професійне зростання педагогічних працівників ЗП(ПТ)О в умовах воєнного стану є важливим завданням, яке має бути вирішено в інтересах забезпечення неперервності освітнього процесу. Безумовно, нові умови вимагають нових підходів до організації освітнього процесу з підготовки майбутніх фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Актуальність даної теми полягає у необхідності професійного розвитку педагогічних працівників за будь-яких умов, у необхідності пристосування освіти та освітянського простору України до навчання та безперервності освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Метою даного навчально-методичного посібника є оновлення та удосконалення знань, щодо необхідності процесу професійного розвитку педагогічних працівників у системі професійної (професійно-технічної) освіти, розвиток знань педагогічних працівників ЗП(ПТ)О з питань стратегій та викликів неперервної освіти дорослих в умовах воєнного стану.

РОЗДІЛ 1. ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА ЗП(ПТ)О

Професійний розвиток педагогічних працівників професійної (професійно-технічної) освіти є одним із стратегічних напрямів реформування системи вищої післядипломної професійної освіти України. Це пов'язано з тим, що послідовна та систематична трансформація системи професійної (професійно-технічної) освіти країни можлива лише за умови наявності відповідного професійного рівня педагогів сучасним тенденціям розвитку освіти, а також їхньої здатності працювати в умовах оновленої та дистанційної моделі навчання.

Саме високі вимоги до професійної компетентності педагогів зумовлюють необхідність реформування системи безперервного професійного розвитку педагогів з метою підвищення кваліфікаційного професійного рівня їх підготовки та компетентності, за наявності яких вони будуть здатні відповідати сучасним освітнім викликам.

Професійна педагогічна компетентність включає такі елементи: методологічну, предметну, психолого-педагогічну та методичну складові. Тому про педагогічного працівника професійної освіти як про професіонала судять за рівнем його професійної компетентності. Професійна компетентність – це невід'ємна якість особистості, яка має зазначені складові і надає змогу фахівцям післядипломної професійної освіти здійснювати свою професійну діяльність найбільш ефективно та якісно, а також сприяє саморозвитку та самовдосконаленню.

У сучасних тенденціях розвитку педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, загалом розрізняють декілька підходів, за допомогою яких цей розвиток здійснюється. Найпоширенішими підходами у царині розвитку педагогічних працівників є *особистісно орієнтований, акмеологічний, компетентнісний* та *андрологічний* підходи.

Особистісно орієнтований підхід розвитку педагогічних працівників являє собою спрямованість на особистісну орієнтованість, самостійність, умотивованість навчання дорослих, оперування власним життєвим і

практичним досвідом, спрямованість на розв'язання проблем професійного розвитку педагогів, максимальне вивчення й використання індивідуального досвіду. Особистісно орієнтований підхід забезпечить формування в педагога культури життєдіяльності, розвитку здатностей продуктивно будувати своє повсякденне життя і правильно визначати його цілі. Тобто допоможе у процесі становлення суб'єктності особистості, її культурної ідентифікації та у формуванні механізмів самореалізації, саморозвитку та самовиховання [12].

Акмеологічний підхід розглядається як базисне узагальнююче поняття акмеології, що акумулює сукупність принципів, методів, прийомів, засобів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності, орієнтованих на якісний результат в освіті дорослих, високий рівень продуктивності та професійної зрілості. Цей підхід дає змогу з'ясувати суб'єктивні та об'єктивні фактори, які сприяють досягненню вершин професіоналізму. Акмеологічний підхід при цьому трактується як особливий методологічний напрям, якому властива низка переваг перед іншими, особливо в оцінюванні й проектуванні перспектив людини [14].

Компетентнісний підхід - це спрямованість освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів у навчанні, якими є загальні (базові, ключові) і спеціальні (предметні) компетентності тих, хто навчається. Загальні (базові, ключові) компетентності забезпечують наступність і послідовність навчання впродовж усього життя людини, вони поступово поглиблюються і збагачуються залежно від рівня освіти. У вищій освіті та професійній підготовці виділяють, крім загальних (базових, ключових), професійні (пов'язані із спеціальністю) та фахові (пов'язані із спеціалізацією) компетентності [15].

Сутнісною особливістю компетентнісного підходу є визначення результативно-цільової спрямованості освіти, при цьому компетенція виступає цілю освітньої діяльності, а компетентність – мірою, ступенем, повнотою її досягнення конкретним суб'єктом освітньої діяльності. Кінцевим результатом навчання є сформованість компетентностей людини,

перенесення акцентів з рівня знань суб'єктів навчання на їх уміння використовувати інформацію для вирішення практичних проблем.

Андрогогічний підхід розвитку педагогічних працівників характеризується самостійним здійсненням організації процесу свого навчання (індивідуалізація), оскільки дорослій людині важливе відчуття власної участі в будь-якому рішенні стосовно неї, а не пасивне сприйняття рішення інших: умотивованістю, глибокою потребою дорослого в самостійності, у самокеруванні; провідною роллю того, хто навчається, у процесі навчання; самостійним визначенням тим, хто навчається, особливостей навчання (залежно від досвіду, рівня підготовки, психофізіологічних, когнітивних особливостей тощо); використанням у процесі навчання досвіду того, хто навчається та інших людей; ситуативністю змісту навчання і форм його організації, що означає його конкретність, прив'язаність до професійної діяльності [13].

Отже, вищезазначені підходи розвитку педагогічних працівників та їх глибинний та детальний аналіз є одними із способів організації безперервного розвитку педагога, який буде здатний відповісти на виклики сучасності, зокрема на виклики модернізованої освіти, яка постійно знаходиться у невідпинному розвитку та є рушійною силою розвитку всього суспільства у цілому. У процесі реалізації всіх розглянутих концептуальних засад організації професійного розвитку педагога залучається його досвід; особистість є суб'єктом навчання й розвитку; цей процес має професійний контекст.

Отож, це уможлиблює урахування закономірностей розвитку й саморозвитку фахівця та певних умов, у яких здійснюється його професійний розвиток; забезпечує самореалізацію творчого потенціалу особистості, набуття нею конкурентоздатності та мобільності в соціумі як намагання забезпечити високу якість та ефективність своєї діяльності, здатність ставити цілі й вирішувати завдання в певних умовах.

1.1 Сучасні тенденції розвитку педагогічних працівників ЗП(ПТ)О

Сучасні тенденції стрімкого розвитку освіти в Україні та її входження у світовий науковий та освітній простір зумовлюють невідомі зміни не тільки ролі, а й основних завдань освіти в Україні. Від цього і змінюється роль та функції, основні вимоги щодо професійної компетенції педагогів та інших працівників професійної неперервної педагогічної освіти. У цих умовах особливої актуальності набуває процес пошуку інноваційних моделей професійної та післядипломної освіти, який значною мірою залежить від її подальшого розвитку [2].

Цей розвиток, в свою чергу, залежить не тільки від критичного осмислення і врахування накопиченого вітчизняного досвіду, а й від дослідження прогресивних ідей та практичних здобутків світових надбань, що має вивчатися та оцінюватися з метою відбору найефективніших доробок для впровадження у національну систему підвищення кваліфікації педагогів [3, с. 439-448].

Узагальнюючи результати дослідження Інституту педагогічної освіти НАПН України щодо професійної підготовки педагогів у розвинених країнах світу, дало певні підстави для окреслення рекомендацій для творчого використання сучасних прогресивних ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки і розвитку педагогів для оновлення та модернізації української системи неперервної педагогічної освіти на декількох системних рівнях.

Одним з вищезазначених рівнів є **національний**, на якому відбуваються процеси нормативно-правового регулювання професійного розвитку педагогічних працівників в Україні відповідно до вимог Болонського процесу, який передбачає зміну навчальних планів, програм, переорієнтацію навчального процесу на самостійне навчання здобувачів освіти, на їхню власну науково-дослідницьку діяльність та індивідуальний підхід; поєднання централізації та децентралізації в управлінні системою педагогічної освіти для диверсифікації типів провайдерів професійного розвитку педагогічних фахівців за рахунок професійних спілок працівників освіти; активізації участі

педагогічних працівників у творенні державної освітньої політики з питань професійного розвитку; реалізації неперервного професійного розвитку педагогічних фахівців за чітко визначеними стратегіями, етапами та напрямками удосконалення;

Зокрема, це і розроблення стратегії для сприяння соціального партнерства між закладами професійної (професійно-технічної) освіти та зовнішніми експертами на основі існуючих ресурсів (у тому числі дослідниками, практиками з числа неформальних провайдерів освіти, промисловості та інших державних або приватних підприємств); розроблення національної стратегії, спрямованої на підвищення престижу педагогічної діяльності, створення привабливих умов праці та кар'єрних можливостей для педагогічних працівників, запровадження альтернативних шляхів здобуття педагогічної професії для заохочення більшої кількості фахівців до педагогічної діяльності.

Ще одним не менш важливим рівнем оновлення та модернізації української системи неперервної педагогічної освіти є *інституційний*, на якому відбувається актуалізація діяльнісного характеру професійної підготовки, посилення проблемно-базованої, дослідної, кооперативної спрямованості психолого-педагогічної підготовки, її спрямування на оволодіння фахівцем практичними вміннями й навичками організації навчально-виховного процесу; використання проблемних, проектно-дослідницьких методик на основі комплексного методичного й інформаційного забезпечення професійного розвитку.

При цьому, зокрема, не можна забувати про активізацію професійного зростання педагогів з використанням новітніх інформаційних технологій та всесвітньої електронної мережі Інтернет; забезпечення належних умов ефективного професійного розвитку працівників післядипломної освіти, що передбачає відповідність національним стандартам професійного розвитку; забезпеченість організаційно-часовими, адміністративними і фінансовими ресурсами; поєднання чіткого визначення мети і завдань цього процесу з

гнучкістю і динамізмом його планування та врахування професійної думки всіх учасників професійного розвитку; постійне оцінювання та моніторинг результатів; розвиток здатності педагогічних працівників здійснювати дослідницьку діяльність та приймати участь у комплексних програмах і проектах міжвузівської міжнародної співпраці.

Все це, підсумовуючи, потребує створення умов для зростання академічної мобільності між педагогічними працівниками та налагодження партнерства між органами освіти, громадськими, освітніми і професійними національними та міжнародними об'єднаннями з метою обміну досвідом, реалізації масштабних проектів та програм, урізноманітнення форм професійного розвитку педагогів із залученням неформальних провайдерів професійного розвитку й загального підвищення мотивації фахівців до активного професійного зростання

Подальше функціонування закладів професійної (професійно-технічної) освіти пов'язане з розвитком їх автономії та посиленням процесу модернізації через впровадження інноваційних технологій у систему ЗП(ПТ)О. Діяльність Відкритого університету післядипломної педагогічної освіти України включає організацію наукових інститутів, кафедр віртуальної освіти, тимчасових творчих колективів і робочих груп, які розробляють наукові, навчальні та навчально-методичні матеріали, створюють єдину інформаційно-освітню платформу для закладів ЗП(ПТ)О, залучають їх до міжнародних освітніх проектів, розробляють нормативно-правову базу, що дозволяє забезпечувати необхідною інформацією та підтримувати розвиток персоналу, який є ключовим для здійснення цієї інноваційної діяльності.

Наразі створюється єдина платформа електронної освіти Відкритого університету, на якій розміщуються ресурси електронної освіти (депозитарії, бібліотеки, статистичні матеріали тощо) і яка допомагає створити оптимальні умови для опанування педагогами та здобувачами освіти закладів професійної освіти інноваційних технологій (відкрите навчання, ІКТ, електронне навчання тощо) та організації онлайн-навчань, вебінарів,

відеоконференцій, спільних семінарів з обміну досвідом, конференцій та інших альтернативних заходів.

Також найпоширенішою формою сприяння інноваційним процесам є науково-методичне керівництво експериментальною роботою педагогів чи педагогічних колективів. Разом з тим сьогодні в українському освітньому просторі простежуються певні негативні прояви, що пов'язуються із процесами впровадження інновацій в систему ЗП(ПТ)О, серед яких можна зазначити наступні:

- ототожнення інновацій, які не мають наукового дослідного підґрунтя, із авторськими методиками авторитетних фахівців у галузі освіти;
- випадки низької якості інноваційних продуктів через їх неопробованість, відсутність фахової оцінки;
- представлення низки інноваційних технологій для створення альтернативи в формах та методах організації педагогічної діяльності без попереднього вивчення професійних потреб педагогічних працівників, що сприяє перенасиченню освітнього процесу курсів підвищення кваліфікації;
- не врахування ментальних особливостей вітчизняного освітнього простору під час впровадження зарубіжних інноваційних технологій, що призводить до низької результативності, даремної витрати ресурсів [2].

Унормування механізму визнання результатів неформальної освіти, отримання ваучера педагогами, необхідність у реалізації отриманих прав педагогічними працівниками на вибір суб'єктів професійного розвитку, урізноманітнення форм підвищення кваліфікації підвищить конкурентність на ринку надання освітніх послуг працівникам освіти, що активізує відхід закладів ЗП(ПТ)О від їх традиційного функціонального призначення у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників і стимулює до активізації науково-дослідної роботи, спрямованої на вирішення нагальних проблем регіону та конкретних закладів освіти засобами використання інноваційних технологій, що зробить їх більш привабливими на ринку освітніх послуг, тим

більш, що український споживач традиційно висловлює довіру суб'єктам державного сектору.

Загалом, як свідчить практика, сучасний педагогічний працівник усвідомлює необхідність впровадження сучасних форм навчання, має бажання удосконалювати свою діяльність, згоден відмовитися від застарілих методів, проте не кожен працівник має необхідні ресурси, достатній рівень знань та навичок для впровадження інновацій.

1.2 Основні напрямки стандартизації педагогічних працівників ЗП(ПТ)О

Післядипломна педагогічна освіта України як органічна складова сфери освіти перебуває під впливом багатьох різних чинників, глибиною та стрімко трансформується і змінюється, набуваючи модернізованих варіацій свого існування під впливом тенденцій сучасності.

Однак основними та такими, що впливають на визначення тенденції її розвитку, є стандартизація різноманітних процесів життєдіяльності суспільства; інформатизація як неодмінна складова сучасного щодення; технологізація, що узагальнює виробничий досвід людства [1, с. 56-66].

Зберігаючи свої надбання, післядипломна педагогічна освіта нині вписується у світовий освітній простір, що вимагає певної уніфікації з освітніми системами різних країн. Це спричиняє виникнення низки актуальних проблем, які потребують нагального вирішення. Так, українська система професійної (професійно-технічної) освіти потребує створення своїх освітніх стандартів для різних категорій управлінських та педагогічних кадрів.

Вимоги сучасного суспільства до педагога передбачають в процесі його підготовки застосування компетентнісного підходу, про який було детально зазначено. Нині компетентна особистість має обов'язково діяти в інформаційному просторі, тому належне функціонування засобів інформації є ледве не найголовнішою запорукою успішного навчання педагога в системі ППО. Не останнє місце в курсовій та міжкурсній підготовці управлінських

та педагогічних кадрів займає й проблематика оволодіння педагогічними технологіями [1, с. 56-66].

Узагальнюючи, можна сказати, що нинішні проблеми професійної (професійно-технічної) освіти пов'язані, насамперед, зі стандартизацією, інформатизацією та технологізацією.

Стандартизація професійної (професійно-технічної) освіти

Стандартизація професійної (професійно-технічної) освіти – це процес розробки та впровадження єдиних стандартів, які визначають вимоги до змісту, форм і методів професійної (професійно-технічної) освіти. Мета стандартизації – це підвищення якості та ефективності цієї освіти, забезпечення її відповідності сучасним вимогам освітнього процесу.

Стандартизація професійної (професійно-технічної) освіти в Україні здійснюється на основі принципів науковості, цільової спрямованості, системності, адаптивності та прозорості.

Щодо принципу науковості, то тут стандарти повинні базуватися на сучасних наукових досягненнях у галузі освіти. Цільова спрямованість передбачає те, що стандарти повинні відповідати цілям післядипломної педагогічної освіти. Щодо системності, то стандарти повинні бути узгодженими з вимогами до інших рівнів освіти. Адаптивність передбачає те, що стандарти повинні бути адаптовані до потреб різних категорій педагогічних працівників. Щодо прозорості стандартизації післядипломної педагогічної освіти, то тут стандарти повинні бути відкритими та доступними для всіх зацікавлених сторін.

Основні напрями стандартизації професійної (професійно-технічної) освіти в Україні:

- розробка єдиних стандартів змісту, форм і методів професійної (професійно-технічної) освіти;
- впровадження системи моніторингу та оцінювання якості професійної (професійно-технічної) освіти;

- розробка механізмів забезпечення доступності професійної (професійно-технічної) освіти для всіх категорій педагогічних працівників.

Стандартизація професійної (професійно-технічної) освіти є важливим фактором підвищення якості освіти в Україні. Вона сприятиме забезпеченню рівних можливостей для всіх педагогічних працівників у підвищенні їхньої кваліфікації та професійного розвитку.

Переваги стандартизації професійної (професійно-технічної) освіти: поліпшення якості та ефективності професійної (професійно-технічної) освіти; забезпечення відповідності професійної (професійно-технічної) освіти сучасним вимогам освітнього процесу; підвищення конкурентоспроможності педагогічних працівників на ринку праці; збільшення доступності професійної (професійно-технічної) освіти для всіх категорій педагогічних працівників.

Однак, поряд із перевагами стандартизації професійної (професійно-технічної) освіти існують і певні недоліки. Отож, недоліками стандартизації післядипломної педагогічної освіти є: можливість обмеження інноваційності та творчості у процесі післядипломної педагогічної освіти; можливість бюрократизації освітнього процесу; необхідність додаткових витрат на забезпечення стандартів післядипломної педагогічної освіти.

Стандартизація професійної (професійно-технічної) освіти є складним і багатогранним процесом. Вона, як і кожний складний та багатоступеневий процес, має як переваги, так і недоліки. Для того, щоб стандартизація післядипломної педагогічної освіти була ефективною, необхідно враховувати всі ці аспекти та розробляти механізми, які б мінімізували недоліки та максимально реалізували переваги стандартизації.

Інформатизація професійної (професійно-технічної) освіти – це процес впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у систему професійної (професійно-технічної) освіти педагогічних працівників. Мета інформатизації професійної (професійно-технічної) освіти полягає в

забезпеченні доступу педагогічних працівників до сучасних інформаційних технологій та їх ефективному використанні в освітньому процесі.

Інформатизація професійної (професійно-технічної) освіти має ряд переваг, зокрема: покращення доступності професійної (професійно-технічної) освіти – використання інформаційно-комунікаційних технологій дозволяють педагогам навчатися дистанційно, без відриву від роботи; підвищення ефективності професійної (професійно-технічної) освіти – інформаційно-комунікаційні технології дозволяють створювати більш інтерактивні та персоналізовані освітні програми, що відповідають сучасним реаліям освітнього процесу; поліпшення якості професійної (професійно-технічної) освіти – в цьому аспекті впровадження інформаційно-комунікаційних технологій стає можливим використання сучасних методів навчання з подальшим отриманням доступу до актуальної інформації.

Основні напрями інформатизації професійної (професійно-технічної) освіти:

- створення єдиної інформаційної системи післядипломної освіти, яка повинна забезпечити доступ до інформації про освітні програми педагогів, навчальні матеріали та іншу необхідну інформацію;
- розробка та впровадження електронних освітніх ресурсів, що можуть включати електронні підручники, навчальні модулі, тести та інші матеріали;
- впровадження якісних форм дистанційного навчання, яке дозволить педагогам навчатися в будь-який час і в будь-якому місці.

В Україні інформатизація професійної (професійно-технічної) освіти є одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти. У 2023 році було прийнято Закон України «Про освіту», який передбачає впровадження ІКТ у всі сфери освіти. У рамках реалізації цього Закону Міністерство освіти і науки України розробило Концепцію інформатизації післядипломної педагогічної освіти. Ця Концепція передбачає створення єдиної інформаційної системи професійної

(професійно-технічної) освіти, розробку та впровадження електронних освітніх ресурсів, а також впровадження дистанційного навчання.

Реалізація Концепції інформатизації професійної (професійно-технічної) освіти дозволить забезпечити доступ до якісної післядипломної освіти для всіх педагогічних працівників, незалежно від їхнього місця проживання та доступу до освітніх закладів.

Отже, інформатизація професійної (професійно-технічної) освіти є важливим напрямком розвитку освіти в Україні. Вона сприятиме підвищенню якості освіти, збільшенню доступності освіти та зниження витрат на освіту.

Інформатизація та технологізація професійної (професійно-технічної) освіти нерозривно пов'язані між собою схожістю своєї сутності, як процесу, мети та основного завдання.

Технологізація професійної (професійно-технічної) освіти.
Технологізація професійної (професійно-технічної) освіти – це, знову ж таки, процес впровадження інформаційних та комунікаційних технологій у професійну (професійно-технічної) освіту педагогічних працівників. Метою технологізації професійної (професійно-технічної) освіти є підвищення ефективності та якості навчання педагогічних працівників з використанням ІКТ.

Завданням технологізації професійної (професійно-технічної) освіти є: формування у педагогічних працівників інформаційної компетентності, яка включає в себе знання про ІКТ, вміння їх використовувати в освітньому процесі та критично оцінювати інформацію; створення умов для підвищення професійної майстерності педагогічних працівників з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; розробка та впровадження інноваційних освітніх програм та курсів, які використовують інформаційно-комунікаційні технології.

Основні технології, які використовуються в технологізації професійної (професійно-технічної) освіти:

- *дистанційне навчання* – цей вид навчання дозволяє педагогам отримувати освіту в будь-який час і в будь-якому місці;
- *електронні освітні ресурси* – тобто використання електронних книг, статей, відео, презентацій та інші матеріалів, які можуть ефективно використовуватися для навчання педагогічних працівників;
- *мобільне навчання* – цей вид навчання дозволяє педагогам навчатися за допомогою мобільних пристроїв, таких як смартфони та планшети, використовуючи при цьому новітні інформаційні технології для покращення освітнього процесу;
- *веб-інструменти* – в цьому контексті йдеться про використання онлайн-сервісів, які можуть використовуватися для проведення навчання, наприклад, Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams та інші.

При цьому, звісно, не варто забувати про такі методи технологізації професійної (професійно-технічної) освіти, що вже активно та ефективно застосовуються – створення дистанційних курсів та програм для підвищення кваліфікації педагогічних працівників; використання електронних освітніх ресурсів для проведення вебінарів, тренінгів та інших заходів; створення мобільних додатків для навчання педагогічних працівників, тощо.

Отже, технологізація професійної (професійно-технічної) освіти є перспективним напрямком розвитку освіти в Україні, який разом із стандартизацією та інформатизацією є основними вітчизняними тенденціями покращення та модернізації післядипломної педагогічної освіти.

1.3 Неперервна освіта дорослих в умовах воєнного стану

У контексті повномасштабної війни РФ проти України відбулися значущі трансформації у всіх сферах життя суспільства. Основними змінами є зміцнення єдності українців, підвищення довіри до влади та формування відповідального громадянського суспільства. Це включає об'єднання української нації, громадян, які здатні ефективно консолідуватися, виявляти ініціативи, домовлятися між собою та координувати зусилля для досягнення

важливих цілей. Після перемоги України у війні, наша країна буде потребувати нових, якісних фахівців. Це призведе до збільшення попиту на освітні послуги у сфері неперервної освіти дорослих. Ця сфера, завдяки своїй максимальній гнучкості та варіативності, зможе задовольняти різноманітні освітні потреби громадян, враховуючи їхні індивідуальні можливості. Основна мета полягатиме у сприянні набуттю та вдосконаленню життєвих та трудових навичок людини, а також сприянні її соціальному й культурному розвитку [4].

Потреби людини в освіті, навчанні, перепідготовці та підвищенні кваліфікації протягом усього життя є ключовими у сучасному суспільстві знань. Зростання центрів освіти дорослих, що входять у склад неперервної освіти, визначається як головний тренд у більшості країн світу. Ці центри, будучи постачальниками освітніх послуг, функціонують для задоволення різних освітніх потреб дорослого населення та можуть мати різні форми власності, такі як державна, комунальна або приватна, а також базуватися на принципах державно-приватного партнерства.

Неперервна освіта розглядається як комплекс засобів і форм для отримання, поглиблення і розширення загальної освіти, професійної компетентності, культурного розвитку, виховання та громадянської моральної зрілості. Метою діяльності центрів освіти дорослих є задоволення освітніх потреб різних громад, які можуть утворюватися як юридичні особи публічного права або структурні підрозділи інших комунальних або державних закладів. Ці центри можуть функціонувати незалежно або в рамках існуючих закладів освіти, культури та громадських організацій, що надають освітні послуги як соціальні підприємства.

В багатьох країнах, таких як Велика Британія та Польща, система неперервної освіти дорослих включає різноманітні заходи, спрямовані на розширення знань, вдосконалення навичок та самоаналізу у професійній діяльності. У цих контекстах, неперервний професійний розвиток дорослих націлений на підвищення якості освіти та впровадження інновацій.

Основними цілями системи неперервної освіти дорослих виступають компенсація, реновація та реконструкція функцій, що спрямовані на здобуття нових або відновлення існуючих кваліфікацій, а також на розвиток творчого потенціалу.

Популяризація неперервного навчання визначає освітні тенденції у скандинавських країнах, які відрізняються високим рівнем участі дорослих у навчанні на протязі їхнього життя. Зокрема, постійний професійний розвиток став важливим критерієм для професійної діяльності дорослих, що є загальним стандартом у більшості європейських країн. Участь у навчанні протягом життя надає можливість розвивати інноваційні навички, стимулює нестандартне мислення та прагнення до постійного особистісного і професійного зростання. У скандинавських країнах ця практика призвела до формування суспільства, яке активно займається навчанням на протязі всього свого існування.

В контексті вторгнення РФ в Україну стали експліковані серйозні виклики для української освіти. Наразі активна воєнна діяльність, тимчасова окупація, значні людські втрати та інші наслідки війни створили низку проблем, включаючи руйнування освітніх закладів. Деякі Центри Освіти Дорослих (ЦОД) були змушені призупинити свою діяльність через ці обставини.

Тим не менше, ті ЦОД, які зуміли продовжити свою роботу, активно використовують дистанційні форми, зокрема, онлайн-навчання, або комбіновані формати. Якщо безпекова ситуація дозволяє, то такі центри також працюють у традиційному оф-лайн режимі. Це вказує на високий потенціал цифрових технологій у подоланні труднощів та забезпеченні можливостей неперервної освіти дорослих в умовах конфлікту.

Цифрова освіта в Україні може виступати ключовим інструментом для забезпечення неперервної освіти дорослих, підвищення рівня цифрової грамотності та сприяння розвитку країни в глобальному цифровому середовищі. Важливою умовою є створення відповідної інфраструктури та

доступу до сучасних технологій, включаючи розвиток інтернет-інфраструктури та надання необхідних засобів навчання. Інформаційні кампанії та навчальні заходи щодо цифрової грамотності стають так само важливими завданнями для забезпечення успішного впровадження цифрової освіти серед дорослого населення.

Під час повномасштабної війни в Україні ЦОД внесли корективи не тільки у формати навчання, але і у тематичне спрямування курсів відповідно до актуальних запитів громадян. Зазначимо також, що в умовах війни РФ проти України зростає попит на вивчення української мови.

Важливо відзначити, що Центри освіти дорослих не лише надають освітні послуги, але також ініціюють заходи щодо збору благодійної допомоги для воїнів Збройних Сил України та людей, які опинилися у складних обставинах через бойові дії. Вони надають соціальну, психологічну та інформаційну допомогу родинам переселенців, воїнів та допомагають переміщеним особам у розселенні та працевлаштуванні. Ці Центри виступають активними учасниками волонтерської діяльності, допомагаючи тим, хто потребує допомоги під час військових конфліктів.

В зв'язку зі зростанням міграційних процесів, важливо наголосити на ще одній ключовій аспекті діяльності ЦОД – підтримці адаптації українців за кордоном до нового лінгвокультурного середовища через реалізацію освітніх заходів лінгвістичного та психологічного спрямування.

Також актуальним є прийняття Закону України «Про освіту дорослих», у якому значна увага приділяється діяльності центрів освіти та навчання дорослих в структурі неперервної освіти. Проект цього закону був розроблений у 2022 році. Також важливими є розробка державної комплексної цільової програми з підтримки ЦОД у регіонах та регіональних цільових програм у сфері неперервної освіти дорослих. Сприяння інвестиційній привабливості неперервної освіти, впровадження багатоканального фінансування та створення механізмів стимулювання для громадян та роботодавців є ключовими завданнями.

Насамкінець, в Україні слід розвивати якісну громадянську освіту, здійснювати дієву, не заформалізовану освітню, культурно-просвітницьку діяльність національно-патріотичного спрямування. Це має враховувати можливості та обмеження формальної, неперервної та інформальної освіти для дітей, молоді та дорослих протягом їхнього життя. Також важливо враховувати конструктивні ідеї історико-педагогічного досвіду діяльності україноцентричних дитячо-юнацьких, молодіжних та інших організацій.

Відновлення зруйнованих освітніх об'єктів внаслідок збройної агресії РФ стає пріоритетним завданням для розвитку системи освіти дорослих в Україні у післявоєнний період. На передньому плані залишаються питання створення доступного та безпечного освітнього середовища для всіх учасників освітньої взаємодії, зокрема для вимушених мігрантів – як внутрішніх, так і міжнародних, а також тих, хто залишився в тимчасовій окупації та зоні активних бойових дій. Надзвичайно важливою стає розробка ефективних стратегій щодо професійної підготовки та перепідготовки вразливих категорій дорослого населення, включаючи ветеранів війни та внутрішньо переміщених осіб.

Також необхідно забезпечити синхронізацію зусиль всіх зацікавлених сторін, які взяли участь у цьому процесі. Розширення тематичного спектру навчальних програм у ЦОД, таких як домедична допомога, громадянська освіта, стресостійкість, цифрова грамотність тощо, виявляється також надзвичайно актуальним. Навчання протягом життя національного рівня повинно бути визнане як повноцінне освітнє поле, яке потребує уваги до контролю та забезпечення якості. Розвиток освіти дорослих в Україні має враховувати кардинальні зміни в усіх сферах життя, високий рівень конкуренції в системах освіти, дисбаланс на ринку праці, інтенсивне старіння населення та посилення міграційних процесів.

Отже, встановлено, що в умовах повномасштабної війни РФ проти України окремі центри освіти дорослих тимчасово призупинили свою діяльність через активні бойові дії. Розвиток неперервної освіти стає

ключовим завданням національної освітньої політики, оскільки освіта дорослого населення служить індикатором соціального розвитку держави, сприяє досягненню соціально-економічного добробуту і виступає інструментом впровадження ідей суспільства, яке активно навчається. Доцільним є підтримка культури навчання впродовж життя та зміцнення здатності постачальників освітніх послуг до навчання в умовах нестабільності й невизначеності.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Які елементи включає в себе професійна педагогічна компетентність?
2. Які підходи розвитку педагогічних працівників є найбільш поширеними на сьогоднішній день? Дайте коротку характеристику кожного з підходів.
3. Який підхід є найдосконалішим на вашу думку? Відповідь обґрунтуйте.
4. З чим пов'язані проблеми професійної (професійно-технічної) освіти в Україні?
5. Назвіть та охарактеризуйте принципи стандартизації професійної (професійно-технічної) освіти.
6. Якими є основні напрями інформатизації професійної (професійно-технічної) освіти?

РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗП(ПТ)О В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Професійний розвиток працівників професійної освіти у міжкурсовий період є важливим завданням, яке спрямоване на підвищення якості та ефективності професійної освіти. У цей період працівники професійної освіти мають можливість підвищити свою кваліфікацію, оволодіти новими знаннями та навичками, а також обмінятися досвідом з колегами.

Необхідність постійності цього розвитку керівників і педагогічних працівників у між навчальний період диктується специфікою управлінської і педагогічної діяльності, реаліями й тенденціями безперервної освіти, постійно мінливими умовами педагогічної праці, потребами суспільства, а також і зростаючими потребами в професійній самореалізації.

Зміст безперервної освіти в міжкурсовий період визначається на таких засадах: він має забезпечувати наступність із змістом навчальних планів курсів підвищення кваліфікації, бути актуальними для розвитку системи післядипломної педагогічної освіти, практико-зорієнтованим, спрямованим на опанування певної професійної компетентності. Він має бути представлений модулями, щоб його можна було використовувати в різних варіативних моделях безперервної освіти, а також для того, щоб забезпечити реальну можливість вибору для педагогів [4, с. 140-154].

При формуванні змісту професійного розвитку педагогічних працівників у міжнавчальному періоді потрібно дотримуватися певних вимог: реалізації основних положень андрагогіки; обліку освітніх потреб і професійних труднощів педагогічних працівників; динамічності змісту професійного розвитку педагогів, які зумовлюються змінами в освітньому просторі; диференціації змісту професійного розвитку педагогів в залежності від специфіки складу педагогів і умов їх діяльності; практичної значущості умінь та технологій; конструювання змісту професійного розвитку педагогів у блочно-модульній формі [4, с. 140-154].

Професійний розвиток працівників професійної освіти у міжкурсовий період є важливим напрямком діяльності закладів професійної освіти. Він сприяє підвищенню мотивації працівників професійної освіти до роботи. Професійний розвиток працівників ЗП(ПТ)О у міжкурсовий період здійснюється, зокрема, через участь у курсах підвищення кваліфікації, які пропонують заклади вищої освіти, громадські організації та інші навчальні заклади; через стажування в інших закладах професійної освіти або на підприємствах; через участь у професійних конкурсах та конференціях з підвищення професійних компетентностей; через провадження інноваційних методів навчання та виховання.

При цьому, не можна забувати про принципи безперервної освіти педагогів у між навчальний період. Такими принципами, зокрема, є цілісність, практична спрямованість, системність, оптимальність, результативність, а також вільний вибір змісту та форм професійного розвитку педагогічними працівниками на засадах варіативності та диференціації.

Для організації ЗП(ПТ)О у міжкурсовий період зростає значення освітньої практики у зв'язку з тим, що саме вона є важливим джерелом формування запиту щодо рівня розвитку професіоналізму керівників та педагогів, а також ця освітня практика і випробовує кінцеві результати розвитку компетентностей. Це зумовлює ціннісне ставлення особистості до власного професійного досвіду, підвищує його значимість для аналізу складних ситуацій, зумовлює постійне збагачення. Отже, педагоги мають усвідомити необхідність рефлексії результатів післядипломної освіти з позицій цінності, значущості цих результатів для вдосконалення освітньої практики та подальшого набуття професійного досвіду [4, с. 140-154].

Керівники закладів професійної освіти повинні створювати умови для професійного розвитку працівників, заохочувати їх до підвищення кваліфікації та оволодіння новими знаннями та навичками. Це сприятиме

підвищенню якості та ефективності професійної освіти, а також підвищенню мотивації працівників освіти до роботи.

Щодо форм професійного розвитку педагогічних працівників післядипломної освіти, то вони відокремлюються на такі основні види роботи у між навчальний період:

- *підвищення кваліфікації* – цей вид навчання передбачає отримання додаткових знань та навичок, необхідних для виконання професійних обов'язків, підвищення кваліфікації може здійснюватися у формі курсів, семінарів, тренінгів, стажувань та інших заходів;
- *освітні програми* – цей вид навчання передбачає отримання нового освітнього рівня або кваліфікації. Освітні програми можуть бути як формальними, так і неформальними.
- *самоосвіта* – цей вид навчання передбачає самостійне оволодіння новими знаннями та навичками, при цьому самоосвіта може здійснюватися за допомогою книг, статей, відео, веб-ресурсів та інших матеріалів

Однією з найрезультативніших, з огляду на тенденції сучасної освіти, форм розвитку педагогічних працівників є саме *самоосвіта*.

Самоосвіта – це цілеспрямована пізнавальна діяльність, якою управляє сама особистість, придбання систематичних знань у галузі науки, техніки, культури, громадського життя, тощо. В основі самоосвіти дорослих лежать потреби, мотиви, інтереси щодо удосконалення свого професіоналізму, що спонукає керівників і педагогічних працівників до самоосвіти [3, с. 140-154].

Можливі результати самоосвіти включають підвищення якості викладання навчального предмета, видання методичних посібників, статей, авторських програм, доповіді, виступи, розробка дидактичних матеріалів, тестів, розробка методичних рекомендацій щодо використання інформаційних технологій, відкриті уроки, семінари, конференції тощо.

Самоосвіта, загалом, є не тільки формою вільної діяльності особистості, вона характеризується бажаним вільним вибором, спрямованим на задоволення власних потреб, таких як соціалізація та самореалізація педагога. Самоосвіта спрямовує до підвищення рівня культури, освіти і науки, вчить отримувати задоволення від усвідомлення своєї духовної індивідуальності.

У процесі самоосвіти дуже важливою є свобода вибору. Адже поза межами формальної освіти нікого не можна змусити навчатися і розвиватися без власного рішення й свідомої готовності прикладати значні зусилля, витратити час і різноманітні ресурси.

При цьому варто зазначити, що самоосвіта, як головна форма професійного розвитку педагогічних працівників у міжкурсовий період, не повинна зводитися до відновлення знань, якими педагоги вже оволоділи. У цьому контексті йдеться про ознайомлення з новітніми педагогічними та психологічними дослідженнями, про пошук нових напрямків у методиці та організації навчально-виховного процесу, про детальний розгляд на високому науковому рівні педагогічних проблем, які викликають труднощі в практичній роботі.

Примітно, що самоосвіта, як форма безперервного розвитку педагогічного працівника у міжкурсовий період має і певні вимоги, які визначають рівень її результативності, продуктивності та доцільності. Самоосвіта педагога, як зазначається у соціологічних дослідженнях, буде продуктивною лише за наступних умов: у процесі самоосвіти реалізується потреба педагога до власного розвитку і саморозвитку; педагог володіє способами самопізнання та самоаналізу педагогічного досвіду; педагог володіє розвиненою здатністю до рефлексії; програма професійного розвитку вчителя включає в себе можливість дослідницької та пошукової діяльності.

Отже, професійний розвиток педагогічного працівника у між навчальний період є одним з лейтмотивів його особистісного розвитку, який

не тільки зумовлює його професійне піднесення педагогічного працівника, але й дає поштовх до самопізнання та самоаналізу, до пошуку нового.

Організація самоосвіти педагогів, як влучно зазначає Сорочан Т.М., може бути представлена у вигляді таких етапів:

Таблиця 1.

<i>Етап</i>	<i>Характеристика етапу</i>
Перший	<u>діагностичний</u> , який передбачає певне налаштування на самостійну роботу, аналіз труднощів, постановку проблеми, вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури з обраної проблеми, планування і прогнозування результатів
Другий	<u>практичний</u> , під час якого відбувається накопичення педагогічних фактів, їх відбір та аналіз, перевірка нових методів роботи, постановка експериментів, що, зокрема, супроводжується вивченням літератури з професії
Третій	<u>узагальнюючий</u> , на якому відбувається аналіз підсумків, оформлення результатів за темою, презентація матеріалів на засіданнях методичних об'єднань, педагогічних рад
Четвертий	<u>упроваджувальний</u> , на якому педагог у процесі подальшої роботи використовує власний досвід, а також поширює його

2.1 Саморозвиток і самореалізація особистості в освітньому просторі

Теоретичний аналіз філософських, психологічних, педагогічних досліджень з проблеми особистості, її розвитку та самовдосконалення дає змогу визначити саморозвиток особистості як цілеспрямовану, систематичну,

високоорганізовану й творчу діяльність, процес цілеспрямованої творчої зміни особистістю власних духовно-ціннісних, морально-етичних, діяльнісно-практичних, чуттєвих, інтелектуальних, характерологічних особливостей для найбільш успішного досягнення своїх життєвих цілей і більш ефективного виконання свого людського, соціального призначення.

Аналіз літературних джерел показав, що спочатку проблема самореалізації особистості була міждисциплінарною, що має філософське коріння. Поняття самореалізації (частіше самоактуалізації) використовується в роботах зарубіжних психологів гуманістичного напрямку. К. Роджерс відстоює тезу про позитивну природу людини і можливості її самоактуалізації. На думку Е. Фромма, самореалізація має соціально детермінований характер, що властивий кожній людині і передбачає наявність продуктивної активності. А. Маслоу зазначає, що людина володіє вродженими потребами та здібностями і деякі з них є індивідуально унікальні. А. Маслоу охарактеризував самоактуалізацію як бажання людини стати тим, ким вона може стати. У зарубіжних психологічних теоріях самореалізація (самоактуалізація) розуміється як вроджена властивість людини.

Відповідно до думки Н.В. Шрамко, важливими критеріями в самореалізації є: вирішення навчально-дослідницьких завдань, здатність до планування, самостійний пошук шляхів і оригінальних способів вирішення проблеми, розвиток комунікативних ресурсів і творчих здібностей. У дослідженнях Винокурова І. О. та Семенової О. С. описуються можливості соціалізації та самореалізації особистості.

Соціологічні дослідження з питань самовизначення проводилися вченими Козлової Т. З., Пасовець Ю. М., Карпухіним О. І., Герасимової К. Г., які встановили, що у питаннях самореалізації істотну роль відіграють дохід сім'ї, освіта і спосіб життя та інші соціальні умови. Досліджуючи самореалізацію різних вікових груп Козлова Т. З. встановила, що найбільша самореалізація була у молодих людей 19-30 років, у пенсіонерів

самореалізація знижується через вікові фізіологічні зміни. У працюючих людей самореалізація залишається також на високому рівні.

Як зазначає О. Савчук, *особистісна самореалізація* – це процес «пошуку» та пізнання себе, і як наслідок – цього, розвиток своїх особистісних можливостей та здібностей, зусиль у професійній діяльності, співтворчості, взаємодії, співдіяльності з іншими учасниками освітнього процесу, збагачення особистісних і професійних сенсів діяльності і поведінки, задоволення спектру потреб, розкриття і посилення свободи індивідуального розвитку і творчості.

Особистісна самореалізація пов'язана, перш за все, з пошуком свого власного Я, пізнанням своїх можливостей, здатностей, талантів та реалізацією і втіленням їх у життя. Процес особистісної самореалізації старших підлітків ускладнюється специфічними новоутвореннями, які виникають у цьому віці, а саме: труднощами у встановленні контакту з іншими, бажанням бути самостійними у прийнятті рішень, різними видами протесту, пасивним способом життя, прагненням до самовизначення тощо.

З точки зору філософії *самореалізація* – це втілення людиною особистого креативного потенціалу для досягнення своїх цілей. Відповідно до філософських концепцій моральність розглядається як основа професійної самореалізації.

Інтереси та цінності в процесі самореалізації надають можливість людині не лише планувати та спрямовувати свою діяльність, але й здійснювати вибір та вимір своєї життєвої позиції, організовувати процеси самозбереження, саморозвитку та самозбагачення протягом усього життя. Вибір життєвої позиції є відповідальним моментом в процесі утвердження нових та руйнування старих умов життєдіяльності. У процесі такого вибору, інтереси та потреби перетворюють все багатство об'єктивного світу в індивідуально-особистісні цінності.

Необхідною умовою ефективної самореалізації - є адекватна самооцінка дорослої людини. Виділяють такі форми самооцінки: адекватна,

занижена, підвищена. Адекватна самооцінка є сприятливою умовою для розвитку особистості та її вдосконалення. Занижена або підвищена самооцінка пригнічує соціальну активність особистості, що сприяє її гальмуванню в процесі самореалізації. Творча активність - вища форма людської діяльності. Для її розуміння важливо з'ясувати умови, причини й фактори виникнення та функціонування, особливості проявів на різних рівнях: особистісному, суспільному, а також взаємодії цих рівнів. Творчу активність на особистісному рівні можна розкрити за допомогою поняття «творчий потенціал», вивчення закономірностей формування й розвитку якого є важливим завданням педагогічної науки. Суспільна активність пропонує наявність ініціативи, рішучості, самостійності, самодіяльності. У процесі творчої активності особистість насамперед є суб'єктом творчості, який прагне до самореалізації.

Таким чином, з одного боку, саморозвиток розглядається як внутрішня природна потреба особистості в самоактуалізації (з опорою на вже наявні, тобто сформувалися стійкі якості особистості), в ситуаціях з труднощами, які виходять за вже сформовані способи вирішення життєвих завдань, що вимагає від особистості додаткового усвідомлення таких ситуацій, власних ресурсних можливостей (потенційних якостей) для досягнення нових цілей і отримання бажаного результату, і в цьому випадку, воно співвідноситься з поняттями самореалізації, самотрансценденції.

З іншого боку, саморозвиток розуміється як відрефлексована і усвідомлена, тобто особистість розуміє не тільки свій якісний базис - те, на що вона буде спиратися, подолавши певні внутрішні і зовнішні перешкоди, в ході самозмін, самовдосконалення, а отже, і самостійно регульована діяльність по перетворенню різних сторін (сфер) особистісного розвитку: психофізіологічної, психоемоційної, когнітивної, психосоціальної, що може призводити як до позитивних, так і до негативних результатів цього розвитку (наприклад, особистість високоморального видатного громадського діяча, особистість високоорганізованого, розумного, але аморального злочинця.

Порівняльний аналіз досліджуваних категорій дозволив нам прийти до висновків:

1. категорії «саморозвиток» і «самореалізація» – близькі, але неоднакові наукові поняття, кожне з яких має свій науковий зміст, межі і істотні характеристики;

2. саморозвиток являє собою певний діяльнісний контекст самореалізації особистості і ширше – її самореалізації;

3. саморозвиток і самореалізація особистості є взаємодоповнюючими і взаємопов'язаними процесами в структурі особистості, але саморозвиток первинно направлений на саму особистість, а самореалізація – вторинна;

4. саморозвиток здійснюється в контексті самотрансценденції особистості і являє собою сукупність базових і потенційних якостей, що забезпечують можливість її поступального розвитку, і тісно пов'язаний з такими рисами особистості, як рефлексивність, відкритість, самодетермінованість, переконаність в самоефективності;

5. самореалізація – це завжди процес, той шлях розвитку і перетворення особистості, який вона сама вибирає і здійснює в тому чи іншому вигляді навчальної діяльності, зокрема за рахунок таких рис особистості, як самостійність, ініціативність, креативність, відповідальність, організованість, здатність до інтеграції та консолідації в груповій діяльності;

6. професійна самореалізація особистості, з одного боку, має схожі показники, а з іншого – специфічні відмінності, які обумовлені своєрідністю напрямків навчання.

Таким чином, самореалізація може мати як позитивні, так і негативні прояви, на що вказує дослідник О. Клівер. Виокремлюються такі етапи самореалізації: потреба в самореалізації, загальна чутливість до проблем і знайдення протиріч, здатність знайти проблему, активність, результат (успіх, високі досягнення). Самореалізація забезпечується: прагненням до саморозвитку; прагненням до саморозкриття власного потенціалу; оцінкою власних ресурсів; наявністю життєвих цілей та їх реалістичністю.

Визначається така структура особистісної самореалізації: цілі, цінності, смисли, усвідомлення життєвого шляху, перспектива майбутнього, мотивація самореалізації, самоствавлення особистості, самоефективність та автономія, розуміння свого потенціалу, віра в свої можливості, здатність до контролю і до оцінки своїх досягнень і перспектив, соціальна активність. Визначаються такі вияви особистісної самореалізації: уміння критично оцінювати себе, довільно керувати вчинками, дотримуватися соціальних і особистісних норм. Без сформованої особистісної самореалізації неможливо досягти стану творчої індивідуальності.

У мотиві діяльнісної самореалізації є планування на зміни, напрямок, на інтенсивність діяльності. Діяльнісна самореалізація має такі стадії розгортання:

- актуалізація можливостей, виділення «Я-образу», усвідомлення інтересу, самооцінка зусиль, мети, потреб;
- розгортання діяльності (індивідуалізація) – безпосередній процес діяння з допомогою самовираження;
- розв'язання проблеми, її оформлення у вигляді результату; доступного оточенню для ознайомлення (соціалізація, культуралізація).

Самореалізація оцінюється в критеріальній системі: успіх-неуспіх; визнання-критика.

Самореалізація людини в пізнавальній діяльності полягає в тому, що в навчальному і позанавчальному пізнанні людина проявляє себе у якісному виконанні навчально-пізнавальних завдань. Її пізнавальна діяльність при цьому досягає не тільки сумісної з педагогом навчальної діяльності, але й, здебільшого, самостійного і творчого рівнів. Таким чином, щоб досягти розвитку і становлення пізнавальної діяльності, щоб ця пізнавальна діяльність розвивалась і надалі, її необхідно перевести в синергетичне поле самореалізації. Для досягнення самореалізації у пізнавальній діяльності в здобувача освіти обов'язково має бути розвинута потреба в творчості і

відповідний комплекс рис мислення; самостійність, оригінальність, швидкість, проблемність тощо.

Навпаки, самоактуалізація ґрунтується на розумінні людини як істоти, за своєю природою не тільки тілесного, а й душевно-духовного, свідомо і позитивно перетворювати у своїй діяльності навколишню реальність і на її основі саму себе. Самоактуалізація, побудована на гармонії духу, душі і тіла, визначається не тільки розумним використанням потенціалу людини для досягнення персонально-значущих цілей, але і для актуалізації її потенціалу на благо суспільства і всього людства.

Домінування процесів самореалізації в суспільстві і освітньої діяльності може розцінюватися як зміщення базових цінностей до полюса нижчих за шкалою А. Маслоу. Ця проблема усвідомлюється як основа всіх соціокультурних зрушень в суспільстві, а зміни в світогляді виступають найважливішим критерієм спрямованості процесу трансформації суспільства. На основі зміщення ціннісних орієнтацій в сферу буденного, матеріального все актуальніше стає питання в духовній орієнтації суспільства і людини. Сутнісною природою даного «ціннісного стрижня» є самоактуалізація особистості, яка дає людині можливість вибрати правильний напрямок в житті, повірити в себе і свою особистісну значимість і приступити до роботи над собою, над своїм самовдосконаленням.

Самореалізація – це процес втілення особистістю своїх наявних здібностей в життя з метою самоствердження, при цьому даний феномен носить значною мірою практично-утилітарний характер, підпорядковується зовнішнім впливам і може відбуватися в егоцентричному напрямку з домінуванням утилітарних цілей над духовними, в освітній діяльності як мета повинен стосуватися особистості в певних конкретних контекстах, підкоряючись загальному процесу самоактуалізації [7].

Також важливою частиною сучасного освітнього процесу стає особистісно-орієнтована взаємодія педагога із здобувачами освіти, що передбачає допомогу вихованців в усвідомленні себе особистістю, виявленні

і розкритті своїх можливостей, становленні самосвідомості, самореалізації і самоствердженні. У сучасній вітчизняній системі освіти досить велика увага приділяється психології та етиці педагогічного спілкування. Сьогодні ці проблеми як ніколи актуальні.

Актуальною залишається проблема культури спілкування, вона вважається однією з найгостріших, як загалом у суспільстві, так і в сучасному закладі освіти.

У кожній професії є щось характерне, що відрізняє її від інших професій і такою особливістю для педагога є педагогічний такт, як складова педагогічної культури. Він є набутою якістю на основі знань психолого-педагогічної теорії та практичного досвіду педагога.

Аналізуючи сутність досліджуваного поняття, слід назвати основні підходи науковців до даної проблематики. Так, у працях П.Ф. Каптерєва педагогічний такт розглядається вищим проявом такту (психологічного) в спілкуванні із здобувачами освіти. Він проявляється не тільки у впливі педагога на здобувачів, але й в умінні висувати розумні вимоги до їх поведінки, проявляти чуйність, уважність до їх психічного стану, надавати довіру до них, враховувати їх індивідуальні здібності. Для тактовної людини, говорив Н.А. Добролюбов, характерно в усьому діяти так, щоб людям нести добро і радість, нікому з них не зробити неприємності. А.С. Макаренко підкреслював, що тактовна людина делікатна, обережна, уважна, яка ні легковажним вчинком, ні недоречним словом не образить нікого.

Ю.Є. Захарченко пропонує розглядати педагогічну культуру як частину соціальної практики у сфері взаємовідносин поколінь в діяльності педагога. Л.В. Бенін вважає, що педагогічна культура є складною соціальною характеристикою педагога, що відображає його педагогічну позицію. Отже, педагогічну культуру слід розглядати з позиції різноманітності методологічних підходів до аналізу міждисциплінарного концепту, що є в основі вчення і викладання.

Педагогічний такт проявляється в умінні педагога встановлювати із здобувачами освіти діловий та емоційний контакт з мінімальною витратою фізичних і духовних сил, що вимагає вміння регулювати свої дії і вчинки, надавати їм відповідну тональність. Головною ознакою педагогічного такту є його приналежність до моральної культури особистості педагога. Такт відноситься до моральних регуляторів педагогічного процесу і ґрунтується на морально-психологічних якостях педагога. Характерною рисою тактовної людини є життєрадісність, яка вселяє в учнів бадьорість, впевненість в своїх силах.

Таким чином, *педагогічний такт* – це почуття міри в поведінці і діях педагога, що включає в себе високу гуманність, повагу гідності здобувача освіти, справедливість, витримку і самовладання у відносинах з дітьми, батьками, колегами по праці.

Педагогічний такт – це не окремі штрихи поведінки педагога, а стиль його роботи, стиль його спілкування із здобувачами освіти, частина педагогічної культури, педагогічної майстерності. Він має глибокий внутрішній зміст і різні зовнішні прояви. Педагогічний такт є обов'язковою умовою реалізації принципів гуманізму в освітньому процесі і спілкуванні педагога. При бажанні і прагненні кожен педагог може стати тактовним, оскільки, як ми вже відзначали вище, педагогічний такт – не вроджена, а придбана якість особистості. Основними елементами педагогічного такту і культури є: вимогливість і поважність до вихованця; вміння бачити і чути учня, співпереживати йому; діловий тон спілкування; уважність, чуйність педагога.

2.2 Підвищення кваліфікації педагогічних працівників за кредитно-модульною системою: зміст, організація та результат

Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів за кредитно-модульною системою є ефективним інструментом для забезпечення професійного розвитку педагогів та підвищення якості освіти. Метою впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в системі

післядипломної педагогічної освіти є не тільки підвищення рівня професійного розвитку педагогів, але й забезпечення на цій основі конкурентоспроможності фахівців.

Кредитно-модульна система підвищення кваліфікації педагогічних кадрів має ряд переваг, зокрема:

- 1) *гнучкість* – педагог може самостійно вибирати освітні модулі, які відповідають його професійним потребам;
- 2) *доступність* – підвищення кваліфікації за кредитно-модульною системою може здійснюватися в різних формах, що дозволяє педагогам навчатися в зручний для них час і в будь-якому місці;
- 3) *ефективність* – підвищення кваліфікації за кредитно-модульною системою дозволяє педагогам швидко та ефективно набувати нових знань і навичок.
- 4) *індивідуалізація навчання* – педагог має можливість самостійно обирати освітні модулі, які відповідають його професійним потребам та інтересам;
- 5) *мобільність навчання* – педагог може навчатися в різних формах, зокрема, дистанційно, що дозволяє йому навчатися в зручний для нього час і в будь-якому місці;
- б) *орієнтація на результат* – оцінка результатів підвищення кваліфікації здійснюється на основі залікових кредитів, що дозволяє педагогу ефективно планувати та контролювати свій професійний розвиток.

Враховуючи особливості професійної (професійно-технічної) освіти як невід'ємної складової системи неперервної освіти, основними завданнями є такі:

- адаптація положень європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ECTS) до системи професійної (професійно-технічної) освіти України для забезпечення якості підвищення кваліфікації педагогічних працівників, враховуючи швидкозмінні вимоги національного та міжнародного ринків праці;

- забезпечення можливості навчання педагогічних працівників за індивідуальною варіативною частиною освітньо-професійної програми, що сприяє їх саморозвитку й, відповідно, підготовці до життя в демократичному суспільстві;
- стимулювання й мотивація учасників навчального процесу з метою досягнення більш високої якості навчання в системі освіти дорослих відповідно до світових стандартів, вимог часу, особистісних потреб тощо

Зміст підвищення кваліфікації педагогічних кадрів за кредитно-модульною системою визначається на основі професійних стандартів, освітніх програм і кваліфікаційних вимог. Він включає в себе оновлені теоретичні знання з навчальних дисциплін, які є основою професійної діяльності педагога; розвиток практичних навичок, необхідних для успішної роботи в сучасному освітньому середовищі; формування професійної компетентності педагога в галузі ІТ.

Підвищення кваліфікації за кредитно-модульною системою може здійснюватися в різних формах, зокрема:

- курси підвищення кваліфікації, які проводяться в закладах професійної (професійно-технічної) освіти;
- самоосвітня діяльність педагога;
- участь у професійних конкурсах, семінарах, вебінарах тощо.

Основною формою, яка забезпечує взаємодію всіх складових системи безперервної педагогічної освіти, розкриття педагогічним працівникам шляхів використання теоретичних знань у їхній практичній діяльності, а також удосконалення своєї професійної майстерності є **курси підвищення кваліфікації**.

Підвищення кваліфікації фахівців — це оновлення та розширення професійних знань, поглиблення фахових умінь та навичок, оволодіння новими технологіями; набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки в межах професійної діяльності.

Сьогодні важливо не просто мати знання; важливо мати здатність швидко та ефективно застосовувати ці знання в реальному житті, а також постійно навчатися і розвиватися відповідно до вимог мінливої сучасності. Таким чином, коли мова заходить про кредитно-модульне навчання в системі післядипломної освіти, важливо враховувати низку важливих факторів, які здебільшого пов'язані зі специфікою навчання у післядипломній професійній освіті та підвищенням кваліфікації.

Загалом, під час планування кредитно-модульного навчання слід обов'язково враховувати специфіку підвищення кваліфікації педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти, а саме: короткочасність курсів підвищення кваліфікації; відсутність у навчальних планах підвищення кваліфікації «академічних» дисциплін; складність «розчленування» змістових модулів або блоку змістових модулів навчальних дисциплін, які й повинні лежати в основі організації навчального процесу; необхідність запровадження «андрагогічного циклу» в роботі з педагогічними фахівцями, який відображає компетентнісний підхід і спрямовує діяльність інституту на забезпечення неперервності.

Щодо результатів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів за кредитно-модульною системою відображено в таблиці:

Таблиця 2.

<i>Підвищенні теоретичних знань педагога</i>	підвищення кваліфікації за кредитно-модульною системою дозволяє педагогам опанувати нові знання з навчальних дисциплін, які є основою професійної діяльності педагога; це сприяє підвищенню їхньої професійної компетентності та якості освітнього процесу;
<i>Розвитку практичних навичок педагога</i>	підвищення кваліфікації за кредитно-модульною системою дозволяє педагогам розвивати практичні навички, необхідні для успішної роботи в сучасному освітньому середовищі; це включає в себе, зокрема, навички використання ІКТ у освітньому процесі, навички проектної

	діяльності тощо;
Формуванні професійної компетентності педагога в галузі ІТ	Підвищення кваліфікації за кредитно-модульною системою дозволяє педагогам формувати професійну компетентність у галузі інформаційних технологій; це важливо для успішної роботи в сучасному освітньому середовищі, де ІКТ є невід'ємним компонентом освітнього процесу.

Отже, впровадження кредитно-модульної системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів сприяє підвищенню якості освіти в Україні, оскільки дозволяє педагогам своєчасно опановувати нові знання та навички, необхідні для успішної роботи в сучасному освітньому середовищі. Крім перерахованих вище результатів, підвищення кваліфікації за кредитно-модульною системою також сприяє поліпшенню мотивації педагогів до професійного розвитку, розвитку інноваційного потенціалу педагогів. підвищенню ефективності освітнього процесу.

Педагоги професійної (професійно-технічної) освіти відіграють важливу роль у підвищенні якості освіти в Україні. Їх професійна діяльність спрямована на підготовку педагогічних працівників до професійної діяльності відповідно до сучасних вимог, забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників та створення умов для їх професійного розвитку. Для ефективного виконання своїх завдань педагога післядипломної педагогічної освіти повинні постійно розвиватися, підвищувати свій професійний рівень та оновлення свої знання та вміння.

Основними завданнями педагогів професійної (професійно-технічної) освіти є:

- підготовка педагогічних працівників до професійної діяльності відповідно до сучасних вимог – це передбачає формування у педагогів нових знань, умінь і навичок, необхідних для реалізації освітнього процесу в умовах змін;

- забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників – це завдання передбачає надання педагогічним працівникам можливості для оновлення своїх знань і умінь відповідно до вимог часу.
- створення умов для професійного розвитку педагогічних працівників – передбачає надання педагогічним працівникам можливості для самоосвіти та самовдосконалення

На відміну від молоді, яка здобуває вищу освіту, педагоги сприймають матеріал крізь призму практичного досвіду і з осмисленням можливостей застосування набутих знань. Андрагог-викладач виходить із того, що не слухачі зобов'язані вчитися, а він має мотивувати слухачів до опанування нових компетентностей, створити атмосферу поваги до кожної думки. Педагоги очікують від навчання іншого результату, ніж здобувачі освіти. Для дорослих фахівців цінність мають ті результати, які дозволяють вирішувати важливі проблеми професійної діяльності [5, с 140-154].

Напрямки діяльності педагогів професійної (професійно-технічної) освіти можна умовно поділити на певні три групи:

Науково-методична діяльність передбачає собою розробку навчальних програм, методичних матеріалів, проведення наукових досліджень у галузі післядипломної педагогічної освіти. Науково-методична діяльність педагогів та методистів післядипломної педагогічної освіти є одним із важливих напрямів їхньої професійної діяльності. Вона спрямована не тільки на розробку та впровадження інноваційних методів навчання та виховання, а й на підвищення ефективності освітнього процесу.

Зокрема, основні завдання науково-методичної діяльності педагогів професійної (професійно-технічної) освіти – це розробка навчальних програм і методичних матеріалів для підвищення кваліфікації педагогічних працівників, проведення наукових досліджень у галузі післядипломної педагогічної освіти, публікування наукових статей і методичних матеріалів.

Розробка навчальних програм і методичних матеріалів для підвищення кваліфікації педагогічних працівників, як різновид науково-методичної

діяльності передбачає вивчення потреб педагогічних працівників у підвищенні кваліфікації, аналіз сучасних освітніх технологій, розробку навчальних програм і методичних матеріалів, які відповідають сучасним вимогам.

Проведення наукових досліджень у галузі професійної (професійно-технічної) освіти, як різновид науково-методичної діяльності сприяє розвитку професійної компетентності педагогів та методистів, а також підвищенню якості освітнього процесу.

Щодо публікування наукових статей і методичних матеріалів, то цей різновид науково-методичної діяльності педагогів професійної (професійно-технічної) освіти дозволяє поширювати досвід і досягнення педагогів та методистів, а також сприяє розвитку наукової думки в галузі післядипломної педагогічної освіти.

Значення науково-методичної діяльності педагогів професійної (професійно-технічної) освіти:

- сприяє підвищенню якості освітнього процесу – адже розробка нових навчальних програм і методичних матеріалів, впровадження інноваційних методів навчання та виховання дозволяє зробити освітній процес більш ефективним і якісним;
- сприяє розвитку професійної компетентності педагогічних працівників – це зумовлено тим, що участь у науково-методичних заходах, підвищення кваліфікації дозволяє педагогічним працівникам оновлення свої знання і вміння, а також розвивати свої професійні навички;
- сприяє розвитку наукової думки в галузі післядипломної педагогічної освіти – публікування наукових статей і методичних матеріалів дозволяє поширювати досвід і досягнення педагогів та методистів, а також сприяє розвитку наукової думки в галузі післядипломної педагогічної освіти.

Педагогічна діяльність включає в себе проведення навчальних занять, консультацій, семінарів, майстер-класів та інших навчально-виховних заходів тощо. Педагогічна діяльність є важливим напрямом професійної

діяльності педагогів професійної (професійно-технічної) освіти. Вона дозволяє підвищувати професійну компетентність педагогічних працівників, сприяти їхньому професійному зростанню і підвищувати якість освітнього процесу. Педагогічна діяльність, зокрема, передбачає проведення навчальних занять, семінарів, майстер-класів, тренінгів, консультування педагогічних працівників з питань професійної діяльності.

Основними завданнями педагогічної діяльності педагога професійної (професійно-технічної) освіти є: забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників відповідно до сучасних вимог – передбачає формування у педагогів нових знань, умінь і навичок, необхідних для реалізації освітнього процесу в умовах змін; розвиток професійної компетентності педагогічних працівників – передбачає надання педагогічним працівникам можливості для оновлення своїх знань і умінь, а також підвищення їхнього професійного рівня; створення умов для професійного зростання педагогічних працівників – передбачає надання педагогічним працівникам можливості для самоосвіти та самовдосконалення.

Щодо форм педагогічної діяльності педагога професійної (професійно-технічної) освіти, то ними можуть бути:

- *постійне навчання* – причому це може бути очне, дистанційне або змішане навчання;
- *консультування* – як індивідуальне, так і групове консультування;
- *тренінги* – тренінги з розвитку професійних компетентностей, тренінги з управління групою слухачів, тощо;
- *майстер-класи* – різноманітні майстер-класи з використання різних освітніх технологій, майстер-класи з проведення навчальних занять, майстер-класи з організації освітнього процесу.

Щодо загального значення педагогічної діяльності педагогів професійної (професійно-технічної) освіти, то з огляду на все вищезазначене, вона сприяє підвищенню професійної компетентності педагогічних працівників, адже навчання, консультування, тренінги, майстер-класи

дозволяють педагогічним працівникам оновлення свої знання і вміння, а також розвивати свої професійні навички. А також педагогічна діяльність сприяє підвищенню якості освітнього процесу – у цьому контексті підвищення професійної компетентності педагогічних працівників дозволяє їм забезпечити більш ефективний освітній процес.

Просвітницька діяльність передбачає собою проведення заходів, спрямованих на підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників. Просвітницька діяльність педагогів професійної (професійно-технічної) освіти спрямована на підвищення рівня обізнаності педагогічних працівників та громадськості про сучасні освітні тенденції, інноваційні технології та підходи до навчання. Вона передбачає проведення вебінарів, лекцій, тренінгів, семінарів, конференцій та інших заходів.

Основні завдання просвітницької діяльності педагогів професійної (професійно-технічної) освіти – це, насамперед, популяризація освіти, яка передбачає поширення інформації про освіту, її значення та роль у житті суспільства. Інформування педагогічних працівників про сучасні освітні тенденції, як завдання просвітницької діяльності педагогів та методистів післядипломної педагогічної освіти дозволяє педагогам бути в курсі останніх змін у галузі освіти та використовувати їх у своїй професійній діяльності. А пропагування інноваційних технологій та підходів до навчання сприяє розвитку освітнього процесу та підвищенню якості освіти.

Форми просвітницької діяльності педагогів професійної (професійно-технічної) освіти:

- *вебінари* – проведення вебінарів дозволяє проводити навчання в режимі онлайн, що є зручним для педагогічних працівників з різних регіонів України;
- *лекції* – проведення лекцій дозволяє ознайомити педагогічних працівників з теоретичними аспектами певної проблеми;

- *тренінги* – ця форма діяльності дозволяє надати педагогічним працівникам практичні навички з використання певних методів і технологій навчання;
- *семінари* – семінари зумовлюють можливість педагогічними працівниками обмінятися досвідом;
- *конференції* – конференції своїм проведенням дозволяють обговорити актуальні проблеми освіти з широким колом фахівців.

Таким чином, можна зробити висновок, що просвітницька діяльність педагогів професійної (професійно-технічної) освіти сприяє підвищенню рівня обізнаності педагогічних працівників про сучасні освітні тенденції – це дозволяє педагогам бути в курсі останніх змін у галузі освіти та використовувати їх у своїй професійній діяльності. Також просвітницька діяльність пропагує інноваційні технології та підходи до навчання, що сприяє розвитку освітнього процесу та підвищенню якості освіти. І, зокрема, слугує популяризації освіти, що підвищує престиж професії педагога та сприяє зростанню інтересу до освіти в суспільстві.

Проте, здійснення кожної з наведених видів діяльності педагогів професійної (професійно-технічної) освіти, потребує і певних вимог до спеціалістів у галузі професійної (професійно-технічної) освіти. Такими вимогами є:

1. *високий рівень професійної компетентності* – у контексті цієї вимоги педагоги повинні мати глибокі знання в галузі освіти, а також вміти використовувати інноваційні підходи до навчання;
2. *вміння працювати з різними аудиторіями* – педагоги професійної (професійно-технічної) освіти повинні вміти зацікавити слухачів і донести до них інформацію в доступній формі;
3. *інноваційний підхід до навчання* – педагогічні працівники повинні вміти використовувати інноваційні технології та підходи в освітньому процесі.

Отже, основні завдання, напрямки діяльності та розвитку педагогів професійної (професійно-технічної) освіти є важливим аспектом

функціонування ЗП(ПТ)О. Педагоги популяризують освіту, здійснюючи просвітницьку, науково-методичну та педагогічну діяльність і спрямовують навчання своїх слухачів у максимально ефективному та професійному напрямку.

2.3 Роль неперервної педагогічної освіти: розвиток професійної компетентності педагогів

Педагогічна освіта в сучасному світі є ключовим чинником розвитку суспільства та гармонійної еволюції індивіда. Педагоги ЗП(ПТ)О відіграють важливу роль у формуванні інтелектуальних та культурних цінностей молодого покоління, а отже, їхні знання і навички мають бути на високому рівні. Однак швидкі зміни в освітніх технологіях, наукових підходах та соціокультурному середовищі вимагають від педагогів постійного оновлення своєї професійної компетентності. Тому, неперервна педагогічна освіта стає важливим аспектом розвитку сучасного педагога.

Роль неперервної педагогічної освіти. Неперервна педагогічна освіта є системою оновлення та розвитку знань та навичок педагогів протягом їхньої професійної кар'єри. Ця система спрямована на забезпечення високої якості освіти та навчання, що є однією з ключових умов успішного розвитку суспільства. Завдяки неперервній педагогічній освіті педагогів отримують можливість оновлювати свої знання та методи навчання, а також адаптувати їх до змін у сучасному освітньому середовищі.

Один із важливих аспектів ролі неперервної педагогічної освіти полягає в забезпеченні педагогів необхідних інструментів та стратегій для роботи з різними типами здобувачів освіти. Зміни в суспільстві, супроводжувані різними культурними, психологічними та соціальними особливостями, вимагають від педагогів адаптувати свої методики навчання до індивідуальних потреб здобувачів освіти. Наприклад, розвиток цифрових технологій і впровадження онлайн-навчання спонукають педагогів вивчати нові методи навчання та інструменти, які забезпечують ефективну комунікацію зі здобувачами освіти в цьому новому середовищі. Неперервна

педагогічна освіта також розвиває у педагогів важливі навички оцінки та аналізу власної роботи. Вони навчаються самокритиці, вдосконалюють свою професійну практику та впроваджують інноваційні підходи у свої уроки. Це сприяє покращенню якості освіти та створенню сприятливого навчального середовища для здобувачів освіти.

Вплив неперервної педагогічної освіти на якість освіти. Неперервна педагогічна освіта безперечно впливає на якість освіти. Вона дозволяє педагогам ефективно використовувати сучасні методи навчання та інноваційні підходи, що забезпечують активне залучення здобувачів освіти до навчального процесу. Внаслідок цього, якість знань та педагогічної роботи підвищується, що сприяє покращенню результатів навчання.

Способи підвищення професійної компетентності педагогів. Для досягнення високого рівня професійної компетентності педагогів необхідно використовувати різноманітні методи та підходи. Це включає в себе участь у спеціалізованих семінарах, курсах та майстер-класах, самонавчання, наукові дослідження, партнерство з іншими професіоналами у сфері освіти та використання інноваційних технологій для підвищення якості навчання.

Виклики перед неперервною педагогічною освітою. Неперервна педагогічна освіта стикається з численними викликами, такими як відсутність фінансування, відмова педагогів від самонавчання та стійке опір з боку деяких освітніх інститутів. Для подолання цих викликів необхідні колективні зусилля та підтримка держави, а також визнання важливості неперервної педагогічної освіти всією освітньою громадськістю.

Основні напрями розвитку професійної компетентності педагогів

Для досягнення високої професійної компетентності педагогів необхідно враховувати різні напрями розвитку, такі як:

1. Підвищення фахової кваліфікації: Педагоги повинні постійно оновлювати свої знання у вибраній галузі. Це може включати участь у наукових конференціях, семінарах, майстер-класах та інших освітніх заходах.

2. Розвиток міжпредметних компетенцій: Важливо, щоб педагоги мали можливість вивчати та розуміти інші галузі знань, що допомагає їм бути більш універсальними та ефективними в навчанні.

3. Використання інноваційних методів навчання: Педагоги повинні вивчати та впроваджувати нові педагогічні технології, що допомагають покращити процес навчання та зробити його цікавішим для здобувачів освіти.

4. Соціальна та міжкультурна компетентність: Педагоги повинні вивчати та розвивати навички спілкування зі слухачами освіти з різних культур та соціальних середовищ, що сприяє побудові позитивних міжособистісних відносин.

5. Педагогічна практика: Важливо, щоб педагоги мали можливість практикувати свої навички в навчанні та отримувати зворотний зв'язок від колег та здобувачів освіти.

Ключові аспекти неперервної педагогічної освіти. Неперервна педагогічна освіта включає в себе такі ключові аспекти:

1. Професійний розвиток: Педагоги повинні постійно розширювати свої знання та навички, оновлювати свої педагогічні стратегії та методики навчання.

6. Актуалізація знань: З огляду на швидкі та постійні зміни в сучасному світі, педагоги повинні стежити за актуальною інформацією та дослідженнями в своїй галузі.

7. Рефлексія та самооцінка: Важливим елементом неперервної педагогічної освіти є можливість педагога аналізувати свою роботу, виявляти сильні та слабкі сторони та здійснювати відповідні корективи.

8. Поділ досвіду: Взаємодія та обмін досвідом між педагогами, в тому числі через мережеві платформи та спільні професійні спілки, є важливою складовою неперервної педагогічної освіти.

Отже, неперервна педагогічна освіта є важливим фактором в розвитку професійної компетентності педагогів у ЗП(ПТ)О. В процесі неперервної

педагогічної освіти педагоги мають можливість оновлювати свої знання та навички, а також адаптувати їх до змін у сучасному освітньому середовищі. Основні напрями розвитку професійної компетентності педагогів включають підвищення фахової кваліфікації, розвиток міжпредметних компетенцій, використання інноваційних методів навчання, розвиток соціальної та міжкультурної компетентності та педагогічну практику.

Неперервна педагогічна освіта сприяє покращенню якості освіти та створенню сприятливого навчального середовища для здобувачів освіти. Педагоги, які постійно розвивають свою професійну компетентність, здатні краще задовольняти потреби сучасного освітнього контингенту і забезпечувати їх підготовку до викликів сучасного суспільства.

Збільшення ролі неперервної педагогічної освіти веде до підвищення якості освіти в цілому, а також до розвитку інноваційних підходів до навчання та викладання. Такий підхід сприяє створенню більш відкритого, гнучкого та адаптивного освітнього середовища.

У світлі зазначеного, неперервна педагогічна освіта має залишитися високим пріоритетом у системі освіти. Важливо забезпечити доступність та розвиток можливостей для педагогів отримувати нові знання, вдосконалювати навички та долучатися до професійної спільноти. Тільки таким чином ми зможемо забезпечити високу якість освіти та забезпечити гармонійний розвиток сучасного суспільства [9].

2.4 Професійна комунікація педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах дистанційного навчання

Реалії, які , пов'язані з COVID-19, воєнним станом та іншими кризовими моментами у житті країни, зумовлюють систему вітчизняної освіти шукати шляхи для реалізації освітнього процесу та оптимізації діяльності всіх його учасників.

У зв'язку з цим, невід'ємним складником сучасних освітніх реалій стало дистанційне навчання – сукупність інформаційних технологій і методик викладання, що передбачають здобуття освіти без фізичної

присутності здобувачів у закладі освіти. Відмінною рисою дистанційного навчання є використання синхронного режиму – при якому здобувачі освіти працюють разом із педагогами закладу наживо, використовуючи засоби та технічні рішення зв'язку в реальному часі, дотримуючись встановленого закладом освіти розкладу занять [10, 57с.].

Перехід закладів освіти на дистанційний формат навчання став своєрідним викликом для педагогічних працівників закладів освіти та водночас виявив низку прогалин на рівні організації та проведення освітнього процесу в онлайн-режимі, розробленні відповідного навчально-методичного забезпечення онлайн-занять, організації зворотного зв'язку із здобувачами освіти у дистанційному режимі тощо. Означені проблеми зумовили пошук нових, нетрадиційних підходів до організації професійно-особистісного розвитку сучасних педагогів, підвищення рівня їхньої цифрової та науково-методичної компетентності.

Професійно-педагогічна комунікація – система безпосередніх чи опосередкованих зв'язків, взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів, засобів комп'ютерної комунікації з метою взаємообміну інформацією, моделювання й управління процесом комунікації, регулювання педагогічних відносин.

Професійно-педагогічна комунікація є основною формою педагогічного процесу, продуктивність якого обумовлюється цілями й цінностями спілкування, прийнятими всіма його суб'єктами за норму індивідуальної поведінки. Розгортається вона у процесі спільної комунікативної діяльності людей (суб'єкт-суб'єктної взаємодії), опосередкованої взаємообміном інформацією, за якої кожен із його учасників засвоює загальнолюдський досвід, суспільні, педагогічні, комунікативні, моральні та інші цінності, знання і способи комунікативної діяльності, виявляє, розкриває і розвиває власні психічні якості, формується як особистість і як суб'єкт комунікації [10, 57с.].

О. Жирун зазначає, що: *«Професійно-педагогічна комунікація належить до так званих соціономічних видів діяльності, де спілкування зі сторони, що супроводжує трудову діяльність, перетворюється на професійно значущу. Це зумовлює необхідність розгляду комунікативної сторони професійно-педагогічної діяльності, зважаючи на те, що спілкування виступає і як засіб розв'язання освітніх завдань, і як соціально-психологічне забезпечення освітнього процесу, і як спосіб організації взаємостосунків у системі «педагог-педагог», «педагог-учень» [16].*

Отже, як бачимо професійна комунікація є фактично основою професійної діяльності педагога, від рівня організації якої залежить якість освітнього процесу, психологічний мікроклімат на занятті, якість підготовки педагога до занять, рівень розуміння педагогом сучасних освітніх тенденцій, новацій предмету (професії) тощо. В умовах дистанційного формату навчання змінюються підходи до професійно-особистісного розвитку педагога, а отже, й до організації професійної комунікації педагогів як на курсах підвищення кваліфікації (формальна освіта), так і в міжкурсовий період (неформальна та інформальна освіта)

Технології змішаного навчання використовуються в освітньому процесі для максимально легкого доступу до навчально-методичних матеріалів, електронних початкових курсів, освітніх ресурсів науково-педагогічних працівників.

Отже, відбувається оновлення змісту навчання і застосування сучасних цифрових та інноваційних освітніх технологій для забезпечення якості освіти та освітніх послуг.

Сильними сторонами змішаного навчання для педагога з метою організації його професійної комунікації є:

- більше контролю над часом, місцем і швидкістю навчання;
- планування часу для самостійного навчання, як розвиток самоменджменту педагога;

- розвиток комунікативної компетентності через створені умови для самостійної роботи із джерелами інформації, навчальними ресурсами, а також для взаємодії між самими слухачами курсів;
- наявність достатньої кількості часу на досягнення визначених результатів навчання саме стільки, скільки це необхідно кожному;
- поєднання синхронного та асинхронного навчання, що розвиває вміння складання індивідуального графіка навчання;
- автономія, тобто можливість вибрати індивідуальний темп навчання за індивідуальною освітньою траєкторією;
- розвиток м'яких навичок, пов'язаних із упевненістю у власних силах, цілеспрямованістю, вмінням самостійно вчитися, лідерством і командною роботою;
- можливість навчання без відриву від виробництва;
- опанування навиків застосування технологій змішаного навчання, дистанційних та інформаційно-цифрових технологій;
- обрання зручного алгоритму реалізації змішаного навчання.

Підтримка професійної комунікації педагогів здійснюється не лише шляхом опрацювання збережених навчальних матеріалів, а й шляхом виконання завдань, реалізації контрольних заходів, навчальної взаємодії. Окрема увага приділяється доступу замовників освітніх послуг до онлайн-матеріалів за допомогою різних пристроїв (ПК, ноутбук, планшет, смартфон) [10, 58с.].

Беручи до уваги сучасне українське суспільство все більше занурюється у складну інформаційну реальність насичену інтелектуальними технологіями, виникнення якої зумовлено стрімким науково-технічним прогресом, переходом людства у постіндустріально-інформаційну фазу свого розвитку. Нова реальність характеризується мобільністю, динамічністю, високою інформаційною насиченістю та, відповідно, актуалізує потребу у формуванні нових високоспеціалізованих вмінь та навичок, пред'являє високі вимоги до інтелектуального потенціалу людини, що зумовлює

необхідність його постійного підвищення та вдосконалення. Можливість повноцінного функціонування людини у таких незвичайних умовах, висока якість її життя, ефективність її професійної діяльності може бути забезпечена сталим, безперервним розвитком та навчанням протягом усього життя. Домінуюча раніше концепція освіти, що регламентувала необхідність навчання та розвитку особистості на початкових етапах онтогенезу до досягнення зрілого віку, у рамках якої освіта дорослих не розглядалася у якості пріоритетного напрямку діяльності освітніх установ, відходить у минуле. Станом на теперішній час можна стверджувати, що неперервна освіта дорослих – екзистенційна даність функціонування сучасного інформаційного суспільства. До того ж з опорою на новітні інформаційно-комунікативні технології, якісне забезпечення освіти дорослих людей стає цілком посиленою задачею, навіть незважаючи на щільну зайнятість населення цієї вікової категорії, а розмаїття форм реалізації такого навчання дозволяє досить гнучко організувати цей процес.

А. Василюк зазначає, що вихідною точкою в концепції безперервної освіти є переконання, що процес набуття знань та розвитку особистості не завершується одразу ж після завершення певного етапу навчання, але повинен продовжуватися так само активно й у подальшому житті. При цьому сама концепція постійної освіти виникає з потреби оптимальної підготовки особистості до життя в швидкозмінному світі, який пов'язаний із технічним, суспільним та організаційним розвитком [9].

Національна система неперервної освіти визначається комплексом заходів, спрямованих на забезпечення можливостей для навчання та розвитку людей протягом їхнього життя. Система неперервної освіти в Україні формується вже тривалий час, про що свідчить відображення питань її забезпечення в старих та нових державних документах про освіту: Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), «Концепція громадянського виховання» (2000 р.), «Національна доктрина розвитку освіти в Україні» (2002 р.), Програма

розвитку освіти до 2025 р., Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., Концепція розвитку освіти до 2025 р. [9].

Національною доктриною розвитку освіти України визначено, що неперервність освіти реалізується шляхом:

1) забезпечення послідовності змісту та узгодження навчально-виховної діяльності на різних рівнях освіти, що виступають як продовження попередніх і передбачають готовність громадян до можливого переходу на нові рівні;

2) формування потреб та здатності особистості до самостійного навчання;

3) оптимізації системи перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації, модернізації системи післядипломної освіти згідно з відповідними державними стандартами;

4) створення інтегрованих навчальних планів і програм;

5) формування та розвитку навчально-науково-виробничих комплексів для поетапної підготовки фахівців; впровадження та розвиток дистанційної освіти.

Найбільш широке розуміння поняття «освіта дорослих», як зазначають В. Вишньова та Т. Раціна полягає в розгляді її як будь-якої освітньої активності особи, яка вже досягла дорослості, незалежно від змісту, професійного спрямування, термінів і форм навчання, а також ступеня інституціоналізації. Основним напрямком є модернізація освіти, спрямована на поліпшення змісту, форм і методів освітньої діяльності як постійного процесу, що сприяє формуванню особистості, здатної до саморозвитку і навчання протягом усього життя. Важливу роль у забезпеченні можливостей для реалізації вказаних завдань відіграє система післядипломної освіти як невід'ємної частини безперервної освіти.

О. Огієнко, дослідивши генезу категорії «освіта дорослих» у зарубіжних працях, приходить до висновку, що ця дефініція пройшла тернистий шлях розвитку від ідентифікації її спочатку з народною, а потім з

неперервною освітою, до усвідомлення її ролі як важливої підсистеми сталої освіти. Освіта дорослих у сучасних іноземних дослідженнях розглядається як багатофункціональна, варіативна, відкрита та гнучка система, спрямована на задоволення освітніх потреб людини, адаптацію її до змін оточуючого середовища, освоєння нових соціальних ролей [9].

Т. Джаман розглядає неперервну освіту як системотворчий чинник формування особистості. У такому ракурсі погляду на явище неперервної освіти на перший план виходить неформальна складова освіти дорослих. Зокрема, Т. Джаман наголошує на тому, що цей специфічний різновид освіти передбачає не тільки освітню активність особистості впродовж усього життя, але і передбачає постійний перехід на більш високий рівень, що включає якісний і кількісний прогрес у володінні професійними знаннями і вміннями, а також набуття життєвого і професійного досвіду. Тому система неперервної освіти має включати такі складові як формальна та неформальна освітня система, неформальна сфера освіти (культурно-освітні і виховні установи), всі події у сфері освіти, що реалізуються після завершення офіційної освіти. Відзначено, що суть принципу неперервної освіти полягає в розумінні освітньої системи як цілісної, охоплюючи всі аспекти на різних етапах життя людини, від дитинства до післядипломної освіти, зміни професій, галузей знань, підвищення кваліфікації, самовдосконалення. Відповідно йдеться про послідовний і взаємопов'язаний процес освіти людини протягом усього її життя. Це, на думку дослідниці, закономірно підсилює роль особистісної орієнтації у контексті освіти дорослих.

Досить близькі до цього розуміння сутності неперервної освіти ідеї висловлює також Т. Кучера: «Неперервну освіту треба розуміти не як механічний рух особистості від дошкільної до загальної середньої, професійної, вищої, післядипломної освіти, підвищення кваліфікації та ін., а як гармонійний процес циклічного оновлення особистості на кожному з зазначених етапів розвитку». Дослідниця кваліфікує це явище як можливість реалізації невинного потягу людини до пошуку сенсу життя.

А. Василюк стверджує, що концепцію неперервної освіти можна розглядати у трьох вимірах:

1) часовому – інтеграція освітніх та виховних заходів в усіх вікових періодах (від самих ранніх до самих пізніх етапів онтогенезу);

2) просторовому – поєднує освітньо-виховну активність різних інституцій та середовищ, з якими стикається людина на різних етапах свого життя;

3) якісному – охоплює освітні заходи різного ступеня складності: від легких до складних та інтенсивних.

Викликає інтерес соціальне значення та роль освіти дорослих, що досить детально висвітлені у статті Т. Марусяк. Зокрема, у соціальному контексті освіта дорослих виконує низку важливих функцій:

1) *соціальна* – надання людям рівних соціальних можливостей і розширення їхнього соціального простору;

2) *економічна* – сприяє удосконаленню професійної та особистісної компетентності особистості, підвищенню якості її трудової діяльності і економічної мобільності;

3) *культурна* – забезпечує прогресивне та стале протягом усього життя формування естетичних і моральних цінностей, уявлень про світ і суспільство;

4) *політична* – сприяє обговоренню політичних проблем, розвитку плюралізму думок та участі громадян у прийнятті рішень, становленню демократії і розвитку політичної культури. Дослідницею також було проаналізовано внутрішню мотивацію дорослої людини у плані здобуття освіти протягом життя:

- прагнення здобувати нові знання, вміння та навички;
- внутрішній розвиток і самовдосконалення;
- отримання нової професії; зміна соціального статусу;
- підвищення самооцінки чи оцінки з боку членів референтної групи чи авторитетів;

- бажання збільшення прибутку / заробітної плати;
- бажання швидко адаптуватися до змін у суспільстві;
- розширення соціальних контактів і зв'язків;
- ресоціалізація – отримання нових знань і навичок після перебування в місцях позбавлення волі тощо.

Отже, можна підсумувати, що освіта дорослих виступає важливою ланкою національної системи неперервної освіти, що сприяє як особистісному, так і соціальному розвитку кожного індивіда, а також забезпечує стабільність та конкурентоспроможність країни в цілому. Цей процес сприяє формуванню освіченої, культурно розвиненої та відповідальної громадянської спільноти, що є важливим елементом будівництва сучасного інформаційного суспільства.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Які основні завдання педагогів професійної (професійно-технічної) освіти?
2. За якими напрямками здійснюється діяльність педагогів професійної (професійно-технічної) освіти?
3. Що собою являє науково-методична діяльність? Яке її значення?
4. Якою є педагогічна діяльність професійної (професійно-технічної) освіти? Назвіть її основні форми.
5. Що передбачає просвітницька діяльність? Охарактеризуйте форми цієї діяльності.
6. Що є необхідним для успішного впровадження цифрової освіти в Україні?
7. Які можливості надасть впровадження цифрової освіти в освітній процес ?
8. Якою є роль неперервної педагогічної освіти? В чому вона полягає?
9. Назвіть та охарактеризуйте основні напрями розвитку професійної компетентності педагогів.

10. Чим обумовлена необхідність постійності розвитку педагогічних працівників у між навчальний період?
11. Яких вимог потрібно дотримуватись при формуванні змісту професійного розвитку медпрацівників у міжкурсовий період?
12. Назвіть основні види роботи підвищення кваліфікації у між навчальний період. Який на вашу думку є найефективнішим?
13. Що таке самоосвіта? Назвіть етапи самоосвіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти в умовах трансформації суспільства. В. В. Олійник: Теорія і практика управління соціальними системами. - 2013. - № 1. - С. 56-66, URL: https://lib.iitta.gov.ua/8313/1/OLIYNYR_V_2013-statia.pdf
2. Професійний розвиток педагога в системі безперервної освіти: міжнародний досвід. Ю. Бурцева, 2020 URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/conferences/article/view/7492>
3. Мірошник С.І. Професійний розвиток педагога: сучасні підходи. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4133
4. Пшенична Л. Післядипломна освіта – сучасні тенденції прогресу. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 3. с. 439-448. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/1225>
5. Сорочан Т.М., Данильєв А.О., Дьяченко Б.А., Рудіна О.М. Професійний розвиток керівників і педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів у післядипломній педагогічній освіті регіонального рівня (за матеріалами Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти). Т.М. Сорочан, А.О. Данильєв, Б.А. Дьяченко, О.М. Рудіна — Луганськ: СПД Резніков В.С., 2013. — 524 с. URL: <http://surl.li/ndqd>
6. Чертов В.І. Саморозвиток і самореалізація особистості в освітньому просторі. Громадська організація "Наукова спільнота". Польща, URL: <http://surl.li/rikrf>
7. Чертов В.І. Неперервна педагогічна освіта: розвиток професійної компетентності викладачів. Громадська організація "Наукова спільнота". Польща, 123 – 126с. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4578/>

8. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
9. Чертов В.І. Освіта дорослих як складова національної системи неперервної освіти» Міжнародна науково – практична конференція "Наука та освіта як основа суспільного розвитку. Житомир, URL: <http://surl.li/rilao>
10. Кулішов В.С., Чертов В.І. Професійна комунікація педагогів закладів професійної (професійної – технічної) освіти в умовах дистанційного навчання. Науковий журнал «Імідж сучасного педагога» №4.(211). Україна 2023. URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-2\(209\)](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-2(209))
11. Сидоренко В.В. «Розвиток Soft Skills педагога професійної (професійно – технічної) освіти в умовах діджиталізації: компетентності, цінності, поведінкові індикатори, результати» матеріали IV Всеукраїнського науково-методичного семінару (5 листопада 2020 р.) / Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2020. 228 с. С. 26-30. URL: <http://surl.li/rikqc>
12. Ніколенко Л. Модернізація післядипломної педагогічної освіти в контексті особистісно орієнтованого підходу / Л.Ніколенко // Післядипломна освіта в Україні. – 2007. – №2. – С. 38–41. URL: <http://surl.li/rikty>
13. Пуцов В. І. Особливості навчання дорослої людини : навчальний посібник / В. І. Пуцов, Л. Я. Набока. – К. : ЦППО АПН України, 2004. – 56 с. URL: <http://surl.li/rikuu>
14. Огієнко О.І. Акмеологічний підхід у контексті освіти дорослих / О. І. Огієнко. Філософські, психологічні, аксіологічні контексти педагогічної майстерності. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/6043/1.pdf>
15. Вітченко А.О., Вітченко А.Ю. Компетентнісний підхід у сучасній вищій освіті: освітня інновація чи реформаторський симулякр доби постмодерну? Вища школа. 2019. № 4 (177). С. 52-66. URL: <http://surl.li/rikxd>
16. Жирун О. А. Педагогічна комунікація в аспекті професійної ідентичності. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. 2010. Вип. 1. С. 100–104. URL: <http://surl.li/rikye>

ДОДАТКИ

Консультаційна платформа WikiLegalAid

Додаток А.

Засади професійного розвитку науково-педагогічних працівників визначено статтею 59 Закону України «Про освіту», статтею 60 Закону

України «Про вищу освіту», статтею 24 Закону України «Про фахову передвищу освіту».

Процедуру, види, форми, обсяг (тривалість), умови підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів освіти і установ усіх форм власності та сфер управління визначено: порядком підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 "Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників" .

Метою підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників є їх професійний розвиток відповідно до державної політики у галузі освіти та забезпечення якості освіти.

Додаток Б.

Форми і види підвищення кваліфікації

- інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева);
- дуальна, на робочому місці, на виробництві тощо.

Форми підвищення кваліфікації можуть поєднуватись.

Основними видами підвищення кваліфікації є:

- навчання за програмою підвищення кваліфікації, у тому числі участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо;
- стажування.

Основними напрямками підвищення кваліфікації є:

- розвиток професійних компетентностей (знання навчального предмета, фахових методик, технологій);
- формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей вмінь, визначених частиною першою статті 12 Закону України "Про освіту";
- психолого-фізіологічні особливості здобувачів освіти певного віку, основи андрагогіки;

- створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами;
- використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі, включаючи електронне навчання, інформаційну та кібернетичну безпеку;
- мовленнєва, цифрова, комунікаційна, інклюзивна, емоційно-етична компетентність;
- формування професійних компетентностей галузевого спрямування, опанування новітніми виробничими технологіями, ознайомлення із сучасним устаткуванням, обладнанням, технікою, станом і тенденціями розвитку галузі економіки, підприємства, організації та установи, вимогами до рівня кваліфікації працівників за відповідними професіями (для працівників закладів професійної (професійно - технічної) освіти);
- розвиток управлінської компетентності (для керівників закладів освіти, науково-методичних установ та їх заступників).

У разі викладання декількох навчальних предметів (дисциплін) педагогічні та науково-педагогічні працівники самостійно обирають послідовність підвищення кваліфікації за певними напрямками у міжквартальний період в межах загального обсягу (тривалості) підвищення кваліфікації, визначеного законодавством.

Додаток В.

Програма підвищення кваліфікації затверджується суб'єктом підвищення кваліфікації та повинна містити інформацію про:

1. її розробника (розробників);
2. найменування; мету;
3. напрям;
4. зміст;

5. обсяг (тривалість), що встановлюється в годинах та/або в кредитах Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС);
6. форму (форми) підвищення кваліфікації;
7. ерелік компетентностей, що вдосконалюватимуться/набуватимуться (загальні, фахові тощо).

Програма також може містити інформацію про:

1. розподіл годин за видами діяльності (консультація; аудиторна, практична, самостійна і контрольна робота тощо);
2. особу (осіб), які виконують програму (рівень вищої освіти, категорія, науковий ступінь, педагогічне/вчене звання, місце та/або досвід роботи тощо);
3. строки виконання програми;
4. місце виконання програми (за місцезнаходженням суб'єкта підвищення кваліфікації та/або за місцезнаходженням замовника тощо), очікувані результати навчання;
5. вартість (у разі встановлення) або про безоплатний характер надання освітньої послуги;
6. графік освітнього процесу;
7. мінімальну та максимальну кількість осіб в групі;
8. академічні, професійні можливості за результатами опанування програми;
9. можливість надання подальшої підтримки чи супроводу;
10. додаткові послуги (організація трансферу, забезпечення проживання і харчування, перелік можливих послуг для осіб з інвалідністю тощо);
11. документ, що видається за результатами підвищення кваліфікації тощо.

Обсяг (тривалість) програми підвищення кваліфікації визначається відповідно до її фактичної тривалості в годинах без урахування самостійної (позааудиторної) роботи або в кредитах ЄКТС з урахуванням самостійної (позааудиторної) роботи.

Суб'єкти підвищення кваліфікації забезпечують відкритість і доступність інформації про кожну власну програму підвищення кваліфікації шляхом її оприлюднення на своїх веб-сайтах.

Додаток Г.

Особливості підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів вищої та післядипломної освіти.

Педагогічні працівники ЗП(ПТ)О підвищують свою кваліфікацію **не рідше одного разу на п'ять років**, обсяг якої не може бути меншим ніж шість кредитів ЄКТС.

Результати підвищення кваліфікації враховуються під час проведення атестації педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, а також під час обрання на посаду за конкурсом чи укладення трудового договору з науково-педагогічними працівниками таких закладів.

Педагогічні і науково-педагогічні працівники закладів вищої та післядипломної освіти можуть підвищувати свою кваліфікацію у закладі освіти, в якому вони працюють.

Результати підвищення кваліфікації не потребують визнання вченою (педагогічною) радою.

Згідно з частиною другою статті 59 Закону України «Про освіту» результати підвищення кваліфікації у суб'єктів підвищення кваліфікації, що мають ліцензію на підвищення кваліфікації або провадять освітню діяльність за акредитованою освітньою програмою, не потребують окремого визнання чи підтвердження.

Результати підвищення кваліфікації у інших суб'єктів підвищення кваліфікації визнаються рішенням педагогічної (вченої) ради відповідного закладу освіти.

Відповідно, педагогічний або науково-педагогічний працівник **протягом одного місяця** після завершення підвищення кваліфікації подає до педагогічної (вченої) ради закладу освіти **клопотання**

про визнання результатів підвищення кваліфікації та документ про проходження підвищення кваліфікації.

У разі підвищення кваліфікації шляхом інформальної освіти (самоосвіти) замість документа про підвищення кваліфікації подається звіт про результати підвищення кваліфікації або творча робота, персональне розроблення електронного освітнього ресурсу, що виконані в процесі (за результатами) підвищення кваліфікації та оприлюднені на веб-сайті закладу освіти та/або в електронному портфоліо педагогічного або науково-педагогічного працівника (у разі наявності). Форму звіту визначає відповідний заклад освіти.

Додаток Д.

ГЛОСАРІЙ КЛЮЧОВИХ СЛІВ

Андрагогіка (від гр. aner andros – “доросла людина”, “зрілий чоловік”, ago – “веду”) — теорія навчання дорослих, яка вивчає специфічні закономірності засвоєння знань і вмінь дорослим суб’єктом у процесі навчальної діяльності, а також особливості керівництва останнього з боку професійного педагога.

Неперервна освіта – це цілеспрямована й узгоджена система освіти і виховання в умовах науково-технічного і соціального прогресу, адекватна його сучасному змісту, важливими характерними особливостями якої є довічність процесу самостійного навчання, виховання і орієнтації на оволодіння знаннями; постійне оновлення змісту освіти; поєднання навчання з практичною діяльністю; постійна самоосвіта.

Самоосвіта (в широкому розумінні) – це усвідомлена, запланована і саморегульована самостійна пізнавальна діяльність особистості, спрямована на гармонійний розвиток та задоволення пізнавального інтересу чи

спонукана прагненням чогось навчитися, підвищити адаптивність професійної діяльності чи засвоїти якийсь новий вид діяльності.

Саморозвиток особистості – процес збагачення здібностей і особистих якостей людини в ході різних видів доцільної діяльності. В основі саморозвитку лежить засвоєння соціального досвіду і досягнень культури, втілених у реаліях, залучених до того чи іншого виду діяльності. Хід саморозвитку і його результати визначаються двома факторами:

а) здатністю індивіда до діяльності “зі знанням справи”, тобто якістю і рівнем освіти;

б) характером і мірою втілення соціально-культурного досвіду в реаліях, з якими має справу суб’єкт діяльності.

Предмет андрагогіки – це цілісний педагогічний процес, цілеспрямовано організований для освіти дорослого населення в контексті неперервної освіти. Таким чином предметом андрагогіки є закономірності, принципи організації навчання, освіти дорослих, що передбачає визначення цілей, завдань, змісту, методів, форм, засобів залучення дорослого до оволодіння соціальним досвідом людства, його культурними цінностями, створення для цього оптимальних умов з метою забезпечення його потреб і потреб суспільства, а також моніторинг результативності цього процесу та його корегування в разі необхідності.

Процес – це розвиток якогось явища, що відображає закономірну, послідовну, неперервну зміну моментів розвитку, що слідує один за одним.

Процес навчання — це сукупність послідовних і взаємопов’язаних дій учителя і учнів, спрямованих на забезпечення свідомого і міцного засвоєння системи наукових знань, умінь і навичок, формування вміння використовувати їх у житті, на розвиток самостійності мислення, спостережливості та інших пізнавальних здібностей учнів, оволодіння елементами культури розумової праці і формування основ світогляду.

Технології навчання - система методів, прийомів і дій вчителі й учнів у процесі навчання.

Навчальні технології - інформаційні технології, які можна використовувати для організації процесу навчання.

Досвід – відображення в людській свідомості об'єктивного світу, що базується на сприйманні довкілля.

Освіта дорослих - це практика навчання і виховання дорослих, набуття ними нових навичок, умінь та знань пов'язана з новим працевлаштуванням чи з іншого роду зміною діяльності. Система освіти дорослих - це сукупність закладів і установ формальної (загальноосвітні та професійні навчальні заклади) та неформальної освіти дорослих (учнівство на робочому місці, різноманітні курси для здобуття нової спеціальності і задоволення пізнавальних, соціальних потреб), наукових, науковометодичних, методичних установ, науково-виробничих підприємств, інформаційних служб, інших юридичних та фізичних осіб, які мають право на надання освітніх послуг, а також державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування